

Masteroppgave i Adferdsøkonomi

Kan overmot, prokrastinering og nåtidsskjevehet forklare studenters overbruk av usikret gjeld?



Universitetet
i Stavanger

Utarbeidet av

Tonje Seglem Øksnebø & Julie Christine Håland

Veileder

Kristoffer Wigestrands Eriksen

Innleveringsdato

17.06.2019



Universitetet
i Stavanger

HANDELSHØGSKOLEN VED UIS
MASTEROPPGAVE

STUDIEPROGRAM:

Master i økonomi og administrasjon

OPPGAVEN ER SKREVET INNEN
FØLGENDE SPESIALISERINGSRETNING:

Økonomisk analyse/Adferdsøkonomi

ER OPPGAVEN KONFIDENSIELL?

Nei

TITTEL:

Kan overmot, prokrastinering og nåtidsskjevhet forklare studenters overbruk av usikret gjeld?

ENGELSK TITTEL:

Can overconfidence, procrastination and present-bias explain students overuse of credit?

FORFATTER(E)

VEILEDER:

Kristoffer Wigestrands Eriksen

Kandidatnummer:

4080

.....

4019

.....

Navn:

Julie Christine Håland

.....

Tonje Seglem Øksnebø

.....

Forord

Denne masterutredningen markerer avslutningen på vårt masterstudium innen økonomi og administrasjon ved Universitetet i Stavanger. Vi har spesialisert oss innen økonomisk analyse.

Usikret gjeld er et tema som har florert i media den siste tiden. Etersom vi begge jobber i bank, har vi også oppdaget at flere unge opplever problemer med usikret gjeld. Dette har fanget vår oppmerksomhet, og vi ønsket derfor å undersøke temaet nærmere. Prosessen med å utarbeide denne utredningen har vært både lærerik og spennende, men også utfordrende. Erfaringer vi tar med oss videre er samarbeid, planlegging og viktigheten av å tenke kritisk.

Vi ønsker å takke vår veileder Kristoffer Wigestrands Eriksen, for gode råd og tilbakemeldinger gjennom prosessen. Dette har bidratt til å øke kvaliteten på oppgaven. Videre ønsker vi å takke Leigh Biddlecombe Lauritzen, for gode tips til vår spørreundersøkelse. Vi ønsker også å rette en stor takk til studentene ved Universitetet i Stavanger som tok seg tid til å besvare spørreundersøkelsen vår.

Sist, men ikke minst, ønsker vi å utdype vår takknemlighet ovenfor venner og familie, som har bidratt med korrekturlesing, råd og oppmuntring underveis i prosessen. Avslutningsvis ønsker vi også å takke hverandre for et godt samarbeid og en fantastisk studietid.

Sammendrag

Overbruk av usikret gjeld har vært et tema som den siste tiden har vekket stor oppsikt blant det norske folk. Unges overbruk av usikret gjeld er et tema som engasjerer flere, hvor også foreldre uttrykker sin bekymring overfor den yngre generasjonens økonomiske vaner. Myndighetene mener at tiltak må iverksettes for å stanse den urovekkende utviklingen. Av denne grunn ønsker vi å undersøke om det eksisterer noen fenomen knyttet til studenters adferd som kan forklare overbruk av usikret gjeld. Det som ligger til grunn for vår definisjon av overbruk, er opptak av usikret gjeld som låntaker ikke har råd til å innfri ved forfallsdato. Denne utredningen forsøker å besvare problemstillingen: “Kan overmot, prokrastinering og nåtidsskjevhet forklare studenters overbruk av usikret gjeld?”

I et forsøk på å besvare problemstillingen har det blitt benyttet en anonym spørreundersøkelse med et tilfeldig utvalg bestående av 319 studenter ved Universitetet i Stavanger.

Datagrunnlaget ble videre analysert for å finne sammenhenger mellom studentenes adferd og usikret gjeld. Funn fra undersøkelsen støtter hypotesene om at overmot og nåtidskjevhet kan være med på å forklare studenters overbruk av usikret gjeld. Mer spesifikt, studenter som har overdreven optimisme angående egen fremtid, og som foretrekker konsum i dag fremfor i fremtiden, har større sannsynlighet for å overbruke usikret gjeld. Det finnes derimot ikke støtte for at prokrastinerende adferd har signifikant effekt på problemet. Dette kan blant annet skyldes utvalgets høye kunnskapsnivå, eller at de ikke strategisk prokrastinerer.

Innholdsfortegnelse

| | |
|---|-----------|
| Forord | 3 |
| Sammendrag | 4 |
| 1. Innledning | 8 |
| 1.1 Motivasjon | 8 |
| 1.2 Forskningsspørsmål | 9 |
| 1.3 Oppgavens struktur | 10 |
| 1.4 Avgrensninger og forutsetninger | 11 |
| 2. Bakgrunn..... | 12 |
| 2.1 Markedet for usikret gjeld..... | 13 |
| 2.1.1 Markedets lønnsomhet og vekst | 15 |
| 2.2 Norske husholdninger og markedet..... | 16 |
| 2.3 Kundene | 17 |
| 2.3.1 Studenter som kunder..... | 19 |
| 2.4 Økonomisk analfabetisme..... | 20 |
| 3. Teori | 21 |
| 3.1 Klassisk økonomisk teori..... | 21 |
| 3.1.1 Konsumentens tilpasning; spare eller låne | 22 |
| 3.2 Rasjonalitet..... | 24 |
| 3.3 Overmot | 24 |
| 3.3.1 Kjønnforskjeller og overmot..... | 26 |
| 3.4 Prokrastinering | 27 |
| 3.5 Tidspreferanser | 28 |
| 3.5.1 Livssyklushypotesen | 29 |
| 4. Metode..... | 30 |
| 4.1 Utvalg | 30 |
| 4.2 Utforming av spørreundersøkelse | 31 |
| 4.3 Innhenting av data | 32 |
| 4.4 Variabler | 32 |
| 4.5 Probit modell..... | 33 |
| 4.6 Vurdering av data | 34 |

| | |
|---------------------------------------|-----------|
| 4.6.1 Validitet | 35 |
| 4.6.2 Reliabilitet | 36 |
| 5. Hypoteser..... | 36 |
| 6. Empirisk analyse..... | 38 |
| 6.1 Deskriptiv tilnærming..... | 38 |
| 6.2 Korrelasjonsmatrise | 42 |
| 6.3 Analytisk tilnærming..... | 43 |
| 7. Diskusjon..... | 46 |
| 7.1 Hypotese 1..... | 46 |
| 7.2 Hypotese 2..... | 48 |
| 7.3 Hypotese 3..... | 50 |
| 7.4 Andre funn | 51 |
| 8. Konklusjon | 52 |
| 8.1 Områder for videre forskning..... | 53 |
| Referanseliste | 54 |
| Vedlegg..... | 60 |

Figurer

| | |
|---|----|
| Figur 1: Markedslikevekt | 13 |
| Figur 2: Et utvalg av banker og finansieringsforetak som tilbyr usikret gjeld..... | 14 |
| Figur 3: Utviklingen av antall tilbydere i bransjen..... | 16 |
| Figur 4: Andel som tar opp forbrukslån i ulike aldersgrupper | 18 |
| Figur 5: Forbrukslån fordelt på kjønn..... | 18 |
| Figur 6: Hva forbrukslån brukes til..... | 18 |
| Figur 7: Mulighetsområdet for konsum | 22 |
| Figur 8: Konsumentens tilpasningsmuligheter for konsum over to perioder..... | 23 |
| Figur 9: Livssyklushypotesen..... | 29 |
| Figur 10: Hypoteser om hvilke faktorer som kan påvirke overbruk av usikret gjeld..... | 37 |
| Figur 11: Respondentene fordelt etter studieretning..... | 39 |
| Figur 12: Respondentene fordelt etter antall år på studiet | 39 |
| Figur 13: Studentenes kunnskapsnivå målt etter antall riktige svar på kunnskapsdel..... | 41 |
| Figur 14: Utvalgets overmot presentert gjennom normalfordelingskurve..... | 42 |
| Figur 15: Delutvalgets overmot presentert gjennom normalfordelingskurve | 42 |
| Figur 16: Utvalgets prokrastinering presentert gjennom normalfordelingskurve | 42 |
| Figur 17: Delutvalgets prokrastinering presentert gjennom normalfordelingskurve | 42 |

Tabeller

| | |
|--|----|
| Tabell 1: Oversikt over spørreundersøkelsens kategorier..... | 31 |
| Tabell 2: Oversikt og forklaring over uavhengige variabler som ble benyttet i regresjonsanalysen | 33 |
| Tabell 3: Deskriptiv statistikk, utvalgets kjønns- og aldersfordeling..... | 39 |
| Tabell 4: Respondentenes økonomiske vaner | 40 |
| Tabell 5: Korrelasjonsmatrise..... | 43 |
| Tabell 6: Resultat fra probit regresjoner | 44 |

1. Innledning

Ved utgangen av tredje kvartal 2018 viste ferske tall fra Finanstilsynet at nordmenn hadde samlet forbruksgjeld til over 111 milliarder kroner (Røed, 2019). Nordmenns opptak av usikret gjeld øker stadig, hvor det ved utgangen av 2018 ble rapportert om en vekst på 10% i opptak av denne type gjeld (Finanstilsynet, 2019). I 2017 ble det sendt over 3,5 millioner søknader vedrørende forbrukslån. Dette er omtrent 700.000 flere søknader enn året før (NTB, 2018b).

En undersøkelsen utført av YouGov viser at 8% i aldersgruppen 19 til 29 år har oppgitt at de delvis finansierer livsoppholdet ved hjelp av usikret gjeld (Røed, 2019). Tallene vekker oppsikt, hvor også foreldre med små barn uttrykker sin bekymring over den yngre generasjonens økonomiske mønster. Uforsvarlig bruk av usikret gjeld med skyhøye renter kan ha alvorlige konsekvenser for den yngre generasjonen. Slik adferd avviker fra klassisk økonomisk teori hvor konsumenter antas å handle rasjonelt. Teorier innen adferdsøkonomi viser derimot at konsumenters beslutninger ofte avviker fra rasjonell adferd.

Denne utredningen dykker dypt inn i studenters adferd knyttet til overmot, prokrastinering og tidspreferanser. Dette med formål å undersøke om fenomenene øker sannsynligheten for at studenter overbruker usikret gjeld. Det som ligger til grunn for vår definisjon av overbruk, er opptak av usikret gjeld som låntaker ikke har råd til å innfri ved forfallsdato. Vi har studert studenters overmot vedrørende egen fremtid, om de utsetter gjøremål og om de foretrekker konsum i dag fremfor i fremtiden. Funnene viser at overmot og nåtidsskjevhet øker sannsynligheten for at studenter overbruker usikret gjeld. Derimot finner vi ingen støtte for at prokrastinerende adferd øker sannsynligheten for overbruk av kreditt.

1.1 Motivasjon

På grunn av den kraftige veksten på kredittmarkedet de siste årene har denne type gjeld fått et enormt fokus både i media og blant myndighetene. Det siste året har Dagens Næringsliv publisert 219 artikler som omhandler temaet forbrukslån (DagensNæringsliv, 2019). Temaer som det spesielt kastes lys over er låntakerne sin mangel på finansiell soliditet og likviditet til å kunne betjene gjelden de pådrar seg. I tillegg er det rettet kraftig kritikk mot aktørers utlånspraksis og markedsføring (NTB, 2018c). Et godt eksempel på uforsvarlig utlånspraksis

er en nylig hendelse med S-banken, hvor en kunde fikk avslag om å øke boliglånet med 60.000 kroner. Til tross for dette fikk hun innvilget søknad om et forbrukslån på samme sum, men med betydelig høyere rente (Hunshamar, 2019). Enkelte belyser utviklingen knyttet til usikret gjeld som en trussel mot velferdsstaten. Den store oppmerksomheten rundt temaet, samt aktørenes aggressive markedsføring har resultert i at mange har fått et negativt forhold til forbrukslån. Det populære programmet Luksusfellen som sendes på TV3 har også bidratt til en negativ vinkling vedrørende bruk av kreditt.

Ettersom usikret gjeld er et svært dagsaktuelt tema, er dette et område vi synes er interessant. Til tross for det store fokuset på markedet, har det blitt utført relativt få undersøkelser omkring studenters vaner og adferd innen dette temaet. Dermed ønsker vi å utforske dette nærmere. I tillegg jobber vi begge i bank, og har bemerket oss en økning fra den yngre aldersgruppen som tar kontakt i forbindelse med gjeldsproblemer. Dette har fanget vår oppmerksomhet, og vi finner det dermed svært interessant å fordype oss videre inn i temaet.

Gjennom masterstudiet har vi i samtlige fag tatt forutsetningen om at beslutningstakere er rasjonelle. Adferdsøkonomi derimot, åpner muligheten for at beslutningstakere kan avvike fra rasjonell adferd. Av denne grunn ønsker vi å bruke adferdsøkonomisk teori som komplementær teori i et forsøk på å forklare studenters overbruk av usikret gjeld. Målet med utredningen er å finne en tilfredsstillende forklaring på vårt forskningsspørsmål. Vi har også en visjon om at våre funn kan finnes relevante for andre som ønsker å foreta videre forskning innenfor området.

1.2 Forskningsspørsmål

Formålet med denne utredningen er å undersøke om det finnes adferdsøkonomiske fenomen som kan forklare studenters overbruk av usikret gjeld. Teorier vi spesielt ønsker å undersøke er overmot, prokrastinering og tidspreferanser. Vårt forskningsspørsmål er derfor definert som følger:

| |
|---|
| <p>Kan overmot, prokrastinering og nåtidsskjevhet forklare studenters overbruk av usikret gjeld?</p> |
|---|

1.3 Oppgavens struktur

Oppgaven består av 8 kapitler, og er strukturert på følgende måte:

Kapittel 1 gir en kort introduksjon til oppgavens tema og hovedfunn. Videre utdyper vi motivasjon og forskningsspørsmål som ligger til grunn for utredningen. I tillegg redegjøres det for oppgavens avgrensninger.

Med formål om å forstå hvordan markedet fungerer inneholder **kapittel 2** en kort gjennomgang av markedsteori. Etterpå presenteres nødvendig bakgrunnsinformasjon om det norske markedet for usikret gjeld, samt en gjennomgang av markedets lønnsomhet og vekst. Det følger også en introduksjon til norske husholdningers forhold til markedet. I tillegg presenteres markedets kunder, samt studenter som kundegruppe. Avslutningsvis gjennomgår vi økonomisk analfabetisme, ettersom dette også kan ha en innvirkning på overbruk kreditt.

Videre er teorien som ligger til grunn for utredningen presentert i **kapittel 3**. Kapitlet presenterer først klassisk økonomisk teori, som forsøker å forklare konsumenters optimale tilpasninger basert på antagelser om rasjonalitet. Formålet er å tilegne en forståelse vedrørende konsumenters valg om å spare eller låne. Avslutningsvis poengterer vi at antakelsen om rasjonalitet ikke nødvendigvis er holdbar i alle situasjoner. Deretter følger en presentasjon av adferdsøkonomisk teori. Dette med formål om å kunne finne forklarende faktorer til studenters overbruk av usikret gjeld. Hovedfokus i kapitlet er overmot, prokrastinering og tidspreferanser.

Metoden som er benyttet i denne oppgaven gjennomgås i **kapittel 4**. Vi utdyper utvalg for datainnsamling, utforming av spørreundersøkelse samt innhenting av data. Deretter presenteres variablene som er benyttet i analysen. Vi har benyttet probit regresjoner som analytisk modell. Videre følger derfor en presentasjon av modellen. Avslutningsvis vurderes analysens kvalitet gjennom styrker og begrensninger, hvor dataens validitet og reliabilitet evalueres.

Kapittel 5 fokuserer på hypotesene som ligger til grunn for oppgaven. Oppgavens hovedhypoteser bygger på adferdsøkonomisk teori, med et spesielt fokus på overmot,

prokrastinering og tidspreferanser. Til tross for dette poengterer vi også i kapittelet at det kan eksistere andre faktorer som kan forklare studenters overbruk av usikret gjeld.

Etter at oppgavens hypoteser er gjort rede for, presenteres oppgavens datagrunnlag i **kapittel 6**. Videre følger en todelt analyse av våre funn. Med formål om å få en generell oversikt over vår data, foreligger det først en deskriptiv analyse. Andre del inneholder en dypere analyse hvor funnene fra probit regresjonen rapporteres. Funnene presenteres i tabeller, etterfulgt av utdypende forklaringer.

Videre diskusjon av våre data er foretatt i **kapittel 7**. Her drøftes og sammenlignes våre funn mot tidligere funn og teori. Dette knyttes videre opp mot våre hypoteser, i et forsøk på å finne en forklaring på vårt forskningsspørsmål. Avslutningsvis presenterer vi vår konklusjon i **kapittel 8**, etterfulgt av områder som kan være interessante for videre forskning.

1.4 Avgrensninger og forutsetninger

I denne utredningen har vi benyttet empiriske analyser i et forsøk på å besvare vår problemstilling. Til tross for at det eksisterer flere faktorer som kan forklare studenters overbruk av usikret gjeld, har vi avgrenset vår analyse til å basere seg på teorier fra adferdsøkonomi. Det finnes flere interessante fenomen som kan være med på å forklare vår problemstilling. Vi har avgrenset vår analyse til å fokusere på fenomenene overmot, prokrastinering og tidspreferanser, da de fremstår som viktige påvirkningsfaktorer for overbruk av gjeld. Selv om det kan være interessant å undersøke overbruk som følge av bransjens aggressive tilbud og markedsføring, har vi avgrenset utredningen til å studere studenters adferd som en forklaring på etterspørsel etter kreditt.

Datainnsamlingen og analysen er avgrenset til et tilfeldig utvalg studenter ved Universitet i Stavanger. På nåværende tidspunkt finnes det 10 universiteter, 6 høyskoler og 5 vitenskapelige høyskoler rundt om i landet (Regjeringen, 2019). I tillegg finnes det flere private utdanningsinstitusjoner. Ettersom det finnes et mangfold av universiteter og høyskoler i Norge, har vi avgrenset utvalget til studenter ved Universitetet i Stavanger. Vi anser dette likevel som et godt grunnlag for hele populasjonen ettersom Universitetet i Stavanger består flere studieretninger. Mangfoldet av studieretninger gir et godt grunnlag for å inkludere studenter med ulike interesser og forskjellig kunnskapsnivå. I tillegg til å samle data fra et

utvalg studenter ved Universitetet i Stavanger, forsøkte vi å skaffe sekundærdata fra et utvalg banker og finansieringsforetak som tilbyr forbrukslån. De forespurte ønsket ikke å dele informasjon av taushets- og konkurransemessige grunner. Vår analyse er derfor avgrenset til primærdata.

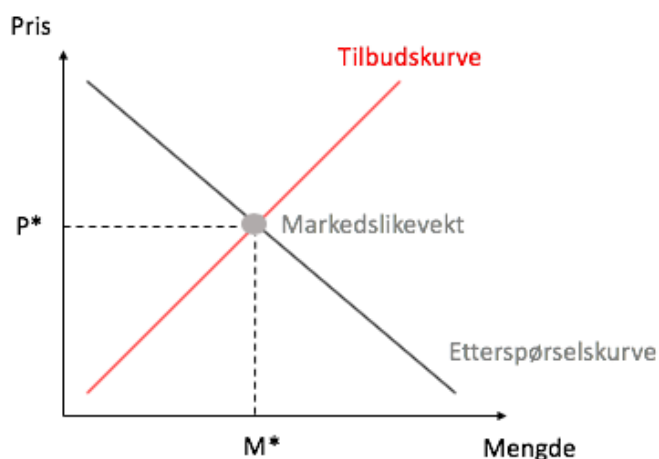
Usikret gjeld er benyttet som en fellesbetegnelse på forbrukslån og ubetalt kredittkortgjeld i oppgaven. Definisjonen er ifølge Finanstilsynet en samlebetegnelse, da begge kredittypene har store likhetstrekk. Vi benytter finansieringsforetak som en samlebetegnelse på kredittilbydere som har forbrukslån og kredittkort som sitt primære markedstilbud. Videre forutsetter vi at de ulike produktene som finansieringsforetakene og de tradisjonelle bankene tilbyr, er homogene. Vi antar dermed at de ulike aktørenes tilbud av forbrukslån er av hovedsakelig samme karakter når det gjelder vilkår som kundene må forholde seg til.

Da forbrukslån er et svært dagsaktuelt tema, har vi etter beste evne forsøkt å være oppdaterte på bransjen, og eventuelle endringer gjennom arbeidet med utredningen. Dette har vi gjort gjennom media, Finanstilsynet og Norges Bank. Likevel har det vært utfordrende, spesielt med tanke på at bransjen for øyeblikket gjennomgår endringer. Det er vedtatt nye reguleringer for bransjen, i tillegg til at vedtaket om gjeldsregister skal implementeres. Vi har derfor forholdt oss til de retningslinjer og regler som var gjeldende da vi skrev oppgaven.

2. Bakgrunn

Med formål om å kunne forstå hvorfor studenter overbraker kreditt, er det først nødvendig å tilegne en forståelse av hvordan markedet for usikret gjeld fungerer. Markedsteori forsøker å forklare grunnprinsippene vedrørende forhandling, ressursfordeling og prisdannelse (Riis & Moen, 2017). Markedsanalyse bygger på antagelsen om frikonkurransemodellen.

Frikonkurranse kan defineres som en markedsform hvor markedspriser styres av tilbud og etterspørsel. Det optimale for både konsument og tilbyder er markedslukevekt. Prisen i likevekt representerer punktet hvor tilbyderne får solgt ønsket mengde, samtidig som konsumenter får kjøpt ønsket mengde. Dette er illustrert i figur 1. Her vil det være tilbyderne som tilbyr en vare til pris P^* , og konsumenter som etterspør M^* mengde.



Figur 1: Markedslikevekt. Illustrasjon av markedslikevekt med optimal pris P^* og optimal mengde M^* .

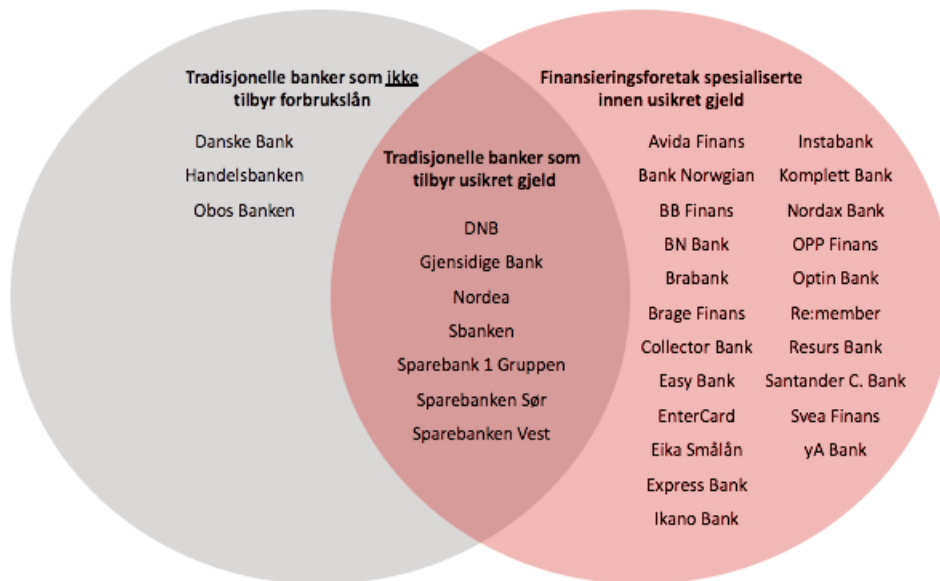
2.1 Markedet for usikret gjeld

Usikret gjeld kjennetegnes ved at låntaker ikke stiller sikkerhet i eiendeler ved opptak av lånet (Hagen, Lars-Tore, & Vatne, 2017). Av denne grunn er slike lån ofte forbundet med høyere risiko, sammenlignet med andre typer lån hvor det stilles sikkerhet. Siden kredittilbydere innen usikret gjeld har større risiko for utlånstap, har slike lån høyere renter sammenlignet med andre sikrede lån. Den høye renten skal blant annet kompensere for den relativt høye risikoen kreditor pådrar seg. Den effektive rentesatsen er for tiden opp mot 20% (NTB, 2018b). Sammenlignet med boliglånsrenten, som per våren 2019 ligger rundt 3%, er dette vesentlig høyere. Andre karakteristika ved usikret gjeld er at lånebeløpene ofte er mindre enn boliglånsbeløp, med kortere nedbetalingstid.

Ved innvilgelse av usikret gjeld utføres det en kredittsjekk av låntaker, i tillegg til en beregning av låntakers likviditet med formål å sjekke vedkommende sin evne til å betjene lånet (Finanstilsynet, 2017). I henhold til markedsteori har høy etterspørsel etter usikret gjeld de senere årene resultert i økt tilbud av denne type gjeld. Blomstringen i markedet har vekket oppmerksomhet, og gjort det attraktivt for aktører å tre inn på markedet. Tradisjonelle banker yter derimot relativt lave mengder av kapital på dette markedet. Dette kan skyldes at forbrukslån ofte er forbundet med noe negativt som ikke er i tråd med deres retningslinjer. Bankene ønsker gjerne også å bli oppfattet som seriøse aktører gjennom et godt omdømme.

Figur 2 illustrerer et utvalg banker og finansieringsforetak, inndelt i tre ulike kategorier; tradisjonelle banker som ikke tilbyr forbrukslån, tradisjonelle banker som tilbyr usikret gjeld

og finansieringsforetak spesialiserte innen usikret gjeld. Selv om bankene i førstnevnte kategori ikke tilbyr forbrukslån, tilbyr de kredittkort. Til tross for dette er kredittkort kun et tilbud til bankenes kunder med formål å kunne gi dem en enkel og komplett hverdagsøkonomi (DanskeBank, 2019). Av denne grunn har vi valgt å kategorisere dem i denne kategorien. Figuren belyser hvor få banker som ikke tilbyr forbrukslån i forhold til hvor mange mindre etablerte finansieringsforetak som er spesialiserte innenfor området.



Figur 2: Et utvalg av banker og finansieringsforetak som tilbyr usikret gjeld

Finansieringsforetakene har flere likhetstrekk innad i virksomheten. Blant annet er aktiviteten mellom kunden og foretakene hovedsakelig nettbasert. Dette resulterer i at kundeforholdet er lite personlig, hvor kundene evalueres gjennom automatiserte prosesser. Et annet essensielt likhetstrekk mellom disse finansieringsforetakene er at tilgangen på kapital begrenser deres evne til vekst (Hagen et al., 2017).

Til tross for likhetstrekk på tvers av finansieringsforetakene finnes det også store forskjeller. Selv om markedstilbudet hovedsakelig er det samme, retter foretakene seg mot ulike segmenter, med varierte forretningsstrategier. Eksempelvis er Bank Norwegian et datterselskap heleid av Norwegian Finans Holding (BankNorwegian, 2019). Norwegian Finans Holding eies av både institusjonelle og private investorer, hvor Norwegian Air Shuttle er den største eieren. Selskapene har et samarbeid, hvor strategien innebærer at eier av Norwegian-kortet får såkalte «Cash Points» ved bruk av kredittkortet. Disse poengene kan

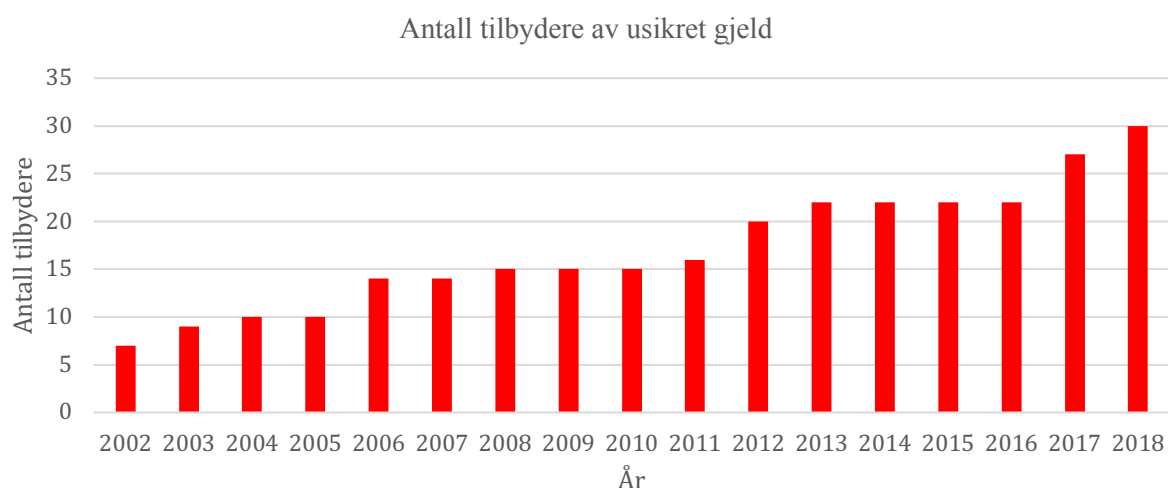
videre brukes på flybilletter hos Norwegian Air Shuttle. Instabank er derimot et eksempel på et finansieringsforetak med en annen strategi. Selskapet ble etablert med hovedformål å tilby spare-, forsikrings- og usikrede låneprodukter. Banken ble etablert i 2016 uavhengig av andre foretak (Instabank, 2018).

2.1.1 Markedets lønnsomhet og vekst

Lønnsomheten forbundet med bransjen har økt satsingen på usikret gjeld blant investorer og banker. Finansieringsforetak har betraktelig høyere egenkapitalavkastning enn de tradisjonelle bankene (Hagen et al., 2017). Eksempelvis rapporterte DNB om en egenkapitalavkastning på 10,8% i årsrapporten fra 2017 (DNB, 2018). Årsrapporten til Nordea viste en egenkapitalprosent på 9,5% samme år (Nordea, 2018). Til sammenligning hadde flere av finansieringsforetakene en egenkapitalavkastning over 25%, hvor Bank Norwegian rapporterte den høyeste avkastningen på nesten 40% i 2017 (Norwegian, 2018).

Forutsatt at alt overskudd holdes tilbake uten å hente ny egenkapital, kan finansieringsforetakenes utlånsvekst omtrent tilsvare egenkapitalavkastningen etter skatt (Hagen et al., 2017). Flere av finansieringsforetakene har dermed mulighet til å oppnå en utlånsvekst på over 25% grunnet den høye lønnsomheten. Et eksempel er Komplet Bank som ble etablert i 2014, og som har hatt høy utlånsvekst i 2016. Monobank, som i februar 2019 fusjonerte med Brabank (Strandli, 2019) er et annet eksempel på et nyetablert finansieringsforetak som har hatt høy utlånsvekst (Finanstilsynet, 2018).

Lønnsomheten i markedet, lave barrierer og høy etterspørsel har gjort det attraktivt for mindre aktører å etablere seg. Dette gjenspeiles ved at største del av utviklingen i markedet skyldes mindre, nyetablerte finansieringsforetak. Siden 2014 står Bank Norwegian, Komplet Bank og yA Bank for over $\frac{2}{3}$ av veksten i forbrukslån (Hagen et al., 2017). Markedsandelen til de mindre aktørene er omtrent 40% av det norske markedet for usikret gjeld, hvor Bank Norwegian og Santander Consumer Bank har største del. Til sammen har disse to foretakene omtrent 30% av markedsandelen. Figur 3 illustrerer utviklingen i antall tilbydere av usikret gjeld fra 2002 til 2018, og er basert på Finanstilsynets resultatrapporter. Det fremkommer tydelig at det har vært en kraftig vekst i bransjen de siste årene. Figuren kan inneholde noen avvik ettersom noen av de etablerte bedriftene enda ikke er store nok til å bli regnet med.



Figur 3: Utviklingen av antall tilbydere i bransjen

Finansieringsforetakenes aggressive markedsføring er en annen faktor som mulig kan forklare foretakenes kraftige utlånsvekst. Ettersom finansieringsforetakenes aktivitet hovedsakelig er nettbasert, reduseres store kostnader tilknyttet til filialvirksomhet. Resultatet av dette er at disse selskapene har en unik mulighet til å utnytte stordriftsfordeler uten å måtte øke andre driftskostnader noe særlig. Distribusjonskostnader gjennom aggressiv markedsføring er derfor gjennomgående en av de største kostnadene (BankNorwegian, 2019). Markedsføringen av usikret gjeld er ofte distribuert gjennom flere kanaler hvor det ofte appelleres til målgruppens følelser på ulike måter. Massemedier som TV og internett er kanaler som blir benyttet i størst grad. Flere har påpekt at markedsføringen av usikret gjeld har blitt mer aggressiv.

2.2 Norske husholdninger og markedet

Norske husholdninger har generelt sett høy gjeldsgrad, i tillegg er den økende. Selv om kun 3% av norske husholdningers samlede gjeld går under kategorien usikret gjeld, har det vært en kraftig vekst i opptak av denne type lån. I løpet av en tolv-måneders periode frem til utgangen av første kvartal i 2017, økte opptak av forbrukslån med 17% (Hagen et al., 2017). Finansminister Siv Jensen er blant politikere som understreker at utviklingen er urovekkende (Norum, Lydersen, Sættem, Tollersrud, & Bulai, 2018). Myndighetene har også observert at enkelte finansieringsforetak ikke nødvendigvis har fulgt retningslinjene ved utlån av usikret gjeld. Dette kan være et problem dersom forbrukere som ikke burde hatt forbrukslån, får dette innvilget. I slike tilfeller er finansforetakenes egeninteresse om å profitere større enn interessen av å beskytte sine kunder.

Med formål om å beskytte forbrukere mot å pådra seg gjeldsforpliktelser de senere vil ha problemer med å betjene, har finanstilsynet i løpet av 2018 utviklet retningslinjer for en mer forsvarlig utlånspraksis av usikret gjeld. Tidligere har det ikke eksistert noen form for gjeldsregister knyttet til usikret gjeld. I løpet av våren 2019 innføres det et gjeldsregister som skal gjøre det lettere for tilbydere å kredittvurdere potensielle låntakere (Lindvoll, 2019). Registeret vil være et viktig verktøy i låneprosessen for å sikre korrekt beslutningsgrunnlag, hvor lånetilbydere vil få en oversikt over all usikret gjeld som den potensielle låntaker har. Gjeldsregisteret blir blant annet tilgjengelig for banker og finansieringsforetak, Statistisk Sentralbyrå, Norges Bank og Finanstilsynet. Dette vil også gjøre det lettere for finanstilsynet å kontrollere hvilke foretak som ikke holder seg til regelverket.

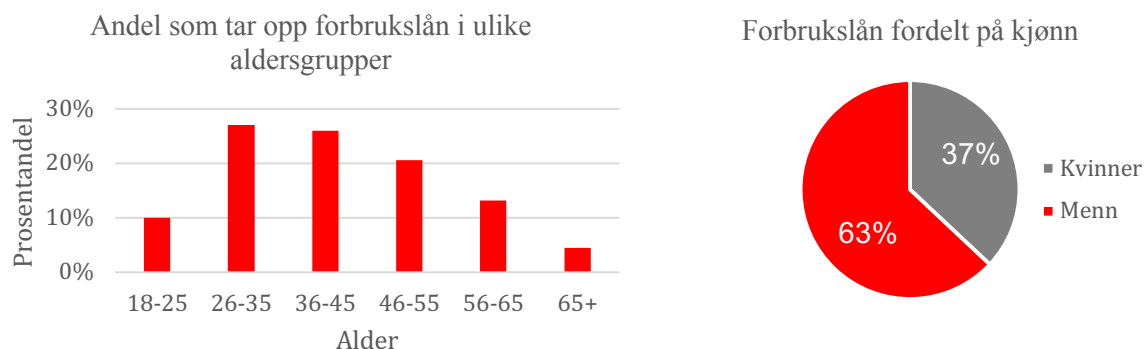
Myndighetene håper at implementering av et gjeldsregister vil redusere veksten i husholdningers samlede gjeld. Resultatrapporten fra Finanstilsynet viser at veksten i forbrukslån for 2018 har avtatt (Finanstilsynet, 2019). Selv om det påpekes at veksten fortsatt er høy vil det være naturlig å forvente at veksten i 2019 vil avta ytterligere. Gjeldsregistrene er likevel begrenset til at foretakene kun får en oversikt over låntakers usikret forbrukskreditt (Lindvoll, 2019). Det jobbes med å utvide registrene til å også inneholde informasjon om boliglån, studielån og billån. Til tross for registerets begrensninger påpeker Barne- og Likestillingsdepartementet at det først og fremst er forbrukslån som skaper problemer for husholdningene.

2.3 Kundene

En analyse av det norske markedet for usikret gjeld viser at det var en økning i forbrukslån for alle aldersgrupper (ZmartaGroup, 2017). Økningen innebærer både antall utbetalte forbrukslån samt det gjennomsnittlige lånebeløpet. Den største økningen var i aldersgruppen 26-35 år. Gjennomsnittlig lån i denne aldersgruppen økte fra 99 000 kroner i 2015 til 130 000 kroner i 2016, som tilsvarer en økning på over 30%. I likhet med økning i forbrukslån har det også vært en økning i forbrukernes ubetalte kredittkortgjeld. Antall forbrukere som betaler renter på sine kredittkort er derimot jevn på rundt 25% (Hagen et al., 2017).

Selv om økning i forbrukslån var størst i den yngre aldersgruppen, var gjennomsnittlig alder for forbrukslån 42 år. Figur 4 fremstiller andelen som tar opp forbrukslån i ulike

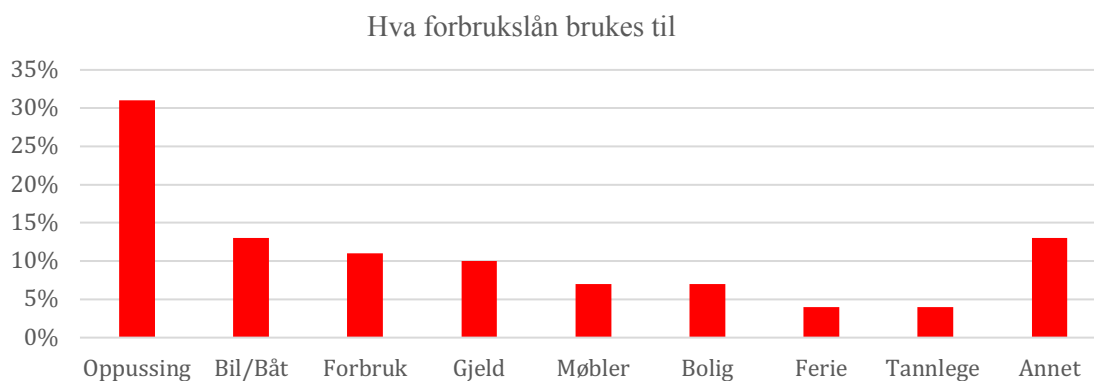
aldersgrupper. I rapporten til Zmarta Group fremkommer det også at menn tar opp mer lån sammenlignet med kvinner. Forholdet mellom menn og kvinner som tar opp forbrukslån er uendret siden 2015, dette er illustrert i Figur 5. Menn tok også opp større lån enn kvinner, med et gjennomsnitt på 139 000 kroner på landsbasis.



Figur 4: Andel som tar opp forbrukslån i ulike aldersgrupper

Figur 5: Forbrukslån fordelt på kjønn

Zmarta Groups kvartalsrapport for første kvartal 2016 viste at oppussing var den største kategorien som låntakere oppga at lånet skulle brukes til i 2015 (ZmartaGroup, 2016). Figur 6 belyser hvilke formål forbrukerne benytter forbrukslån til. Blant den yngre aldersgruppen er kjøp av bil den kategorien som forbrukslån benyttes til i større grad enn før. Handel på kreditt over internett har også økt de siste årene (Hagen et al., 2017). I tillegg er finansiering av reise på kreditt også mer vanlig blant unge. Dette kan forklares ved at flere finansieringsforetak tilbyr reiseforsikring dersom man betaler reisekostnadene med kredittkort (DNB, 2019).



Figur 6: Hva forbrukslån brukes til

En trend som forbrukerøkonom i Nordea, Elin Reitan, har bemerket seg er at stadig flere unge som skal kjøpe bolig tar opp forbrukslån (Wig, 2018). Dette kan bli et alvorlig problem dersom den forventede oppgangen i rentenivået faktisk vedtas, noe som kan være svært aktuelt i tiden fremover. Grunnet oppgang i norsk økonomi hvor prisveksten er litt høyere inflasjonsmålet på 2%, har Norges Bank varslet om gradvis renteoppgang i årene fremover (NorgesBank, 2019). For første gang på 7 år ble styringsrenten satt opp høsten 2018 med 0,25 prosentpoeng til 0,75. Den ble ytterligere satt opp med 0,25% våren 2019. Dette kan få konsekvenser for den yngre aldersgruppen med forbrukslån, spesielt dersom gjelden benyttes til å finansiere bolig.

2.3.1 Studenter som kunder

I løpet av de siste årene har studentenes økonomi forverret seg. Sammenlignet med for 20 år siden går studenter i dag 18 880 kroner mer i underskudd per år enn før (Holøien, 2017). En viktig forklaring på dette underskuddet kan være at studentenes utgifter de siste 20 årene har økt med 79.632 kroner. Studiestøtten derimot har kun økt med 48.957 kroner. En student som mottar maksimal studiestøtte vil i følge Sifos referansebudsjett gå 4.571 kroner i minus månedlig. Dette kan forklare funnene som Sentio oppdaget i en undersøkelse hvor det viste seg at over 70.000 studenter har søkt om forbrukslån for å dekke sine utgifter (NTB, 2017).

Sentio utførte i 2016 en undersøkelse for Norsk studentorganisasjon som viste at 28% av studenter i Norge har benyttet kreditt for å finansiere grunnleggende utgifter som bolig, mat og helsetjenester (Holøien, 2017). En rapport fra Statistisk Sentralbyrå bekrefter at omtrent 60% av norske studenter har kredittkort, hvorav en tredjedel har ubetalt gjeld (Barstad, Løwe, & Thorsen, 2012). Dette bekrefter funnene til Sentio. Ytterligere 5% oppga at de har rent forbrukslån. I snitt har disse studentene 11 000 i kredittkortgjeld og 58 000 i forbrukslån. I tillegg opplever 1 av 5 studenter at pengene ikke strekker til (Steffensen, Ekren, & Nygård, 2015). Nyere artikler støtter også denne påstanden hvor 70% sier at de ikke kan studere uten en deltidsjobb ved siden (NTB, 2018a). Selv om 52% av studentene i Norge har deltidsjobb, mottar 49% pengestøtte hjemmefra (Holøien, 2017). Forskning utført for en gruppe studenter i USA viser at studenters bruk av kredittkort har økt drastisk de siste årene. Over 80% av studentene hadde problemer med å tilbakebetale benyttet kreditt ved forfallsdato (Palan, Morrow, Trapp, & Blackburn, 2011). Studenters overbruk av usikret gjeld er dermed et utbredt problem.

Foreldre, i likhet med myndighetene, uttrykker sin bekymring rundt den yngre generasjonens opptak av usikret gjeld. Omtrent halvparten av foreldre til skolepliktige barn er bekymret for barnas økonomiske fremtid i form av dårlige økonomiske vaner (Røed, 2019). Etter fylte 18 år kan potensielle låntakere søke forbrukslån i de flere banker. Det kan argumenteres for at potensielle låntakere i denne alderen ikke forstår den økonomiske konsekvensen av å pådra seg denne typen gjeld. Av denne grunn har mange finansieringsforetak valgt å sette en høyere aldersgrense enn 18 år. Eksempelvis har Bank Norwegian og Santander en aldersgrense på 23 år, mens Komplett Bank og yA Bank har 20 års aldersgrense.

2.4 Økonomisk analfabetisme

Lavt økonomisk kunnskapsnivå er ofte brukt som en forklarende faktor for overbruk av usikret gjeld. En undersøkelse utført på vegne av Nordea viser at omtrent 420.000 nordmenn ikke har kontroll på egen økonomi. Dette betyr at mer enn 1 av 10 nordmenn ikke vet hva de har i gjeld eller har økonomisk grunnlag for å klare seg dersom det skulle oppstå en uforutsett hendelse (Okkelmo, 2010). Det er også bekymringsverdig at 25% av nordmenn tror det er like billig eller billigere å bruke kredittkort i stedet for debetkort (Røed, 2019). I den yngre aldersgruppen er det enda flere som ikke vet at betaling på kreditt er dyrere.

En nyere undersøkelse utført for Sparebank 1 gruppen viser at 46% av foreldre som har barn i grunnskolen er «bekymret» eller «svært bekymret» for at barna skal utvikle dårlige økonomiske vaner (Røed, 2019). Skolens ansvar innenfor dette temaet er noe som jevnlig diskuteres. Økonomifag i grunnskolen har frem til i dag vært fraværende, og det er kun elever som velger praktisk matematikk som får et lite innblikk i personlig økonomi ved videregående utdanning (Johansen, 2018). Kunnskapsdepartementet har omsider tatt grep, og fra høsten 2020 blir personlig økonomi et fag i grunnskolen. Fagsjef Hilde E. Johansen ved Finans Norge mener at det oppstår flere økonomisk krevende situasjoner enn tidligere og at dette er nødvendig. Økt press innenfor forbruk, enkle nedbetalingsløsninger og påvirkning fra medier gjør at kunnskap innen personlig økonomi blir viktigere.

3. Teori

3.1 Klassisk økonomisk teori

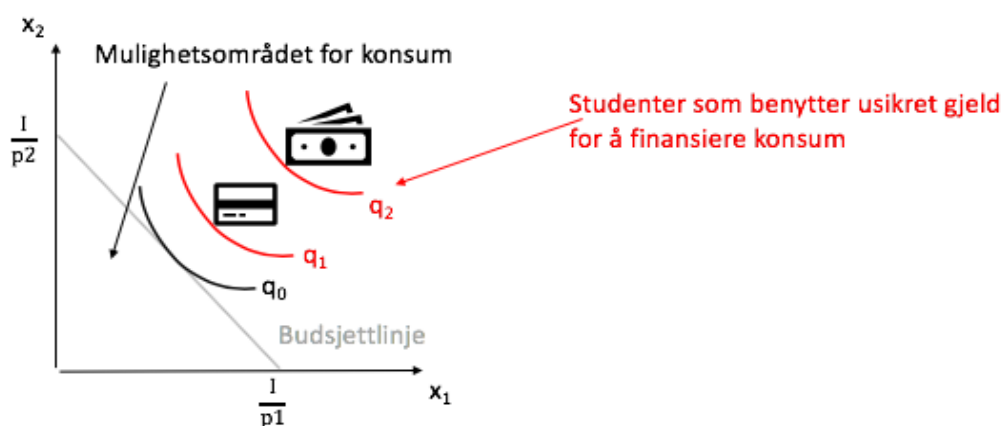
Klassisk økonomisk teori er tradisjonelt sett benyttet som et verktøy for å forstå konsumentenes preferanser. Daglig gjør forbrukere valg med formål om å maksimere egen nytte. Et valg vil ha konsekvens ved at et annet valgalternativ går tapt i form av en alternativkostnad. Konsumenten ønsker å maksimere egen nytte, hvor deres preferanser også vil påvirke valget mellom å spare eller låne. Dette kan dermed forklare etterspørselen etter usikret gjeld. Dette delkapittelet bygges på Riis & Moen (2012).

Konsumentens forbruksmengde begrenses av budsjettbetingelsen. Alle punkter innenfor budsjettlinjen er godekombinasjoner konsumenten har råd til, og defineres som mulighetsområdet. Dette kan illustreres gjennom ligning 1, også kalt budsjettrestriksjonen. Ligningen illustrerer ønsket forbruk av to goder, som uttrykkes med henholdsvis x_1 og x_2 , hvor p_1 og p_2 er prisen på disse godene. Den disponible inntekten uttrykkes med I , og begrenser hvor mye av de ulike godene konsumenten kan konsumere.

$$p_1x_1 + p_2x_2 \leq I$$

Ligning 1: Budsjettbetingelsen

Budsjettrestriksjonens helning er fallende, og er lik forholdet mellom prisene på varene, $-p_1/p_2$. Dette bytteforholdet uttrykker alternativkostnaden. Konsumentens preferanser presenteres gjennom indifferenskurver. En indifferenskurve består av alle forbrukskombinasjoner som konsumenten er indifferent mellom. Til tross for at indifferenskurver vil gi konsumenten økt nytte, begrenser budsjettlinjen konsumentens tilpasning. Av denne grunn vil konsumenten maksimere sin nytte ved å velge den høyest oppnåelige indifferenskurven. Dette er tangeringspunktet mellom budsjettlinjen og den høyest oppnåelige indifferenskurven. I figur 7 vil dette være indifferenskurve q_0 . Konsumenten vil oppleve økt nytte på kurvene q_1 og q_2 , men dette er utenfor konsumentens mulighetsområde.



Figur 7: Mulighetsområdet for konsum

Konsumentens mulighetsområde for konsum begrenset av budsjettlinjen. Indifferenskurver på et høyere nivå vil gi konsumenten økt nytte. For å kunne oppnå en høyere indifferenskurve enn q_0 må konsumenten finansiere forbruket med gjeld.

Studenter som benytter seg av usikret gjeld for å finansiere konsum, befinner seg utenfor budsjettlinjen og mulighetsområdet for konsum. Dette betyr at hele den disponible inntekten brukes opp, og studentene har ikke råd til å finansiere konsumet selv. Av denne grunn har disse forbrukerne et behov for å ta opp gjeld for å finansiere forbruk.

3.1.1 Konsumentens tilpasning; spare eller låne

For å forstå hvorfor noen studenter bruker mer enn den disponible inntekten gjennom opptak av usikret gjeld, er det nødvendig å utforme en modell for konsumentens tilpasning hvor sparebeslutninger drøftes. I en slik modell er hovedformålet å analysere hvordan konsumenter fordeler forbruket over tid.

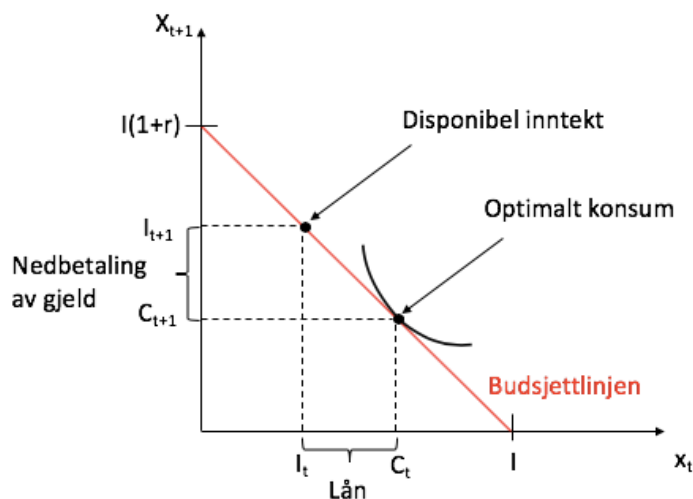
Ligning 2 illustrerer budsjettlinjens nåverdi over to perioder, t og $t+1$, også kalt den intertemporale budsjettbetingelsen. Den intertemporale budsjettkurven illustrerer hvordan konsumenten kan fordele forbruk over tid, dersom konsumenten kan låne eller spare til en gitt rente. Konsum i periode t uttrykkes gjennom $p_t x_t$, og disponibel inntekt i samme periode uttrykkes med I_t . Forventet konsumnivå og disponibel inntekt for neste periode illustreres gjennom $p_{t+1} x_{t+1}$ og I_{t+1} . Helningen til den intertemporale budsjettkurven forteller hvor mye konsumenten kan øke neste års forbruk med, dersom forbruket i dag reduseres med én enhet. Nåverdien av konsumentens tilpasningsmuligheter for konsum kan uttrykkes som følgende:

$$p_t x_t + \frac{p_{t+1} x_{t+1}}{1+r} = \frac{I_t + I_{t+1}}{1+r}$$

Ligning 2: Den intertemporale budsjettligningen

Skjæringspunktet på x_{t+1} -aksen i figur 8 illustrerer det punkt hvor konsumenten sparer inntekten, og bruker den på konsum i andre periode $t+1$. Dette innebærer inntekten opptjent i både første og andre periode. Det andre ytterpunktet er skjæringspunktet på x_t -aksen hvor konsumenten bruker hele inntekten i første periode. Dette inkluderer inntekten som påløper i første periode, og hele inntekten i andre periode. Resultatet er at konsumenten må låne disse pengene. Utenom ytterpunktene, kan konsumenten også velge å konsumere inntekten etterhvert som den påfaller.

Indifferenskurven i figur 8 viser kombinasjoner av konsum over to perioder som gir samme nytte for konsumenten. Konsumentens optimale tilpasning for konsum over to perioder er i punktet hvor indifferenskurven skjærer den intertemporale budsjettrestriksjonen. Tilpasningen på budsjettrestriksjonen viser konsumentens valg mellom å spare eller låne midler. Sparebeslutningen avhenger blant annet av forventninger om fremtidige inntekter. Nåverdien av inntekten øker dersom konsumenten har optimistiske forventninger om fremtidig inntjening. En rasjonell konsument vil ønske et jevnt konsum over flere perioder, og fordeler dermed inntekten tilsvarende over periodene. Resultatet av dette er at sparing må reduseres.



Figur 8: Konsumentens tilpasningsmuligheter for konsum over to perioder.

Dersom konsumenten velger et høyere konsum enn disponibel inntekt i periode t , må midlene finansieres med gjeld. Konsumet i periode $t+1$ reduseres dermed tilsvarende grunnet gjeld fra periode t må nedbetales.

Ettersom konsumenten maksimerer nytten langs budsjettlinjen kan dette forklare etterspørselen etter lån. Figur 8 illustrerer et tilfelle hvor konsumenten ønsker å konsumere mer enn den nåværende disponible inntekten i periode t . Konsumenten må i dette tilfellet lånet en sum tilsvarende avstanden mellom I_t og C_1 . Dette vil ha konsekvens i periode $t+1$ hvor konsumet må reduseres tilsvarende på grunn av nedbetaling av gjeld fra forrige periode.

3.2 Rasjonalitet

Tradisjonell økonomisk teori forutsetter at konsumenters beslutninger baserer seg på rasjonalitet. Om dette er et realistisk menneskesyn, stiller stadig flere spørsmålstegn til (Tvede, 2002). Økonomer har i århundrer diskutert om aktører faktisk er rasjonelle, eller i hvilken grad man kan forvente rasjonell adferd. Å betrakte aktørers beslutningsprosess som dominert av fornuft og logikk kan være abstrakt. Mennesker er sosiale vesen, hvor tanker og følelser omkring omgivelser kan prege beslutninger. Tradisjonell økonomisk teori kan derfor alene ikke forklare det faktum at enkelte benytter muligheten til overbruk av usikret gjeld.

Adferdsperspektivet kan ansees som en komplementær teori til tradisjonell økonomisk teori. Mennesker handler ofte med påvirkning fra interne og eksterne faktorer (Skinner, 2005). Adferdsøkonomi kan være et hjelpemiddel til å bedre forstå hvordan indre faktorer påvirker beslutningstakeres valg. Ettersom mennesker blant annet styres av sosial bakgrunn, vaner og tapsaversjon, hevder flere studier at konsumenter som beslutningstakere preges av irrasjonelle handlinger og kognitiv svikt. Adferdsøkonomi baseres på antakelser om hvordan mennesker oppfører seg, ofte bekreftet av psykologiske eksperimenter (Forbes, 2009). Begrepet kan derfor defineres som studiet av hvordan psykologiske fenomener påvirker økonomisk oppførsel.

3.3 Overmot

Et viktig fenomen innen adferdsøkonomi er overmot. Overmot beskriver menneskers optimisme angående egne evner (Forbes, 2009). Fenomenet skiller seg fra optimisme i den forstand at overmot kan forklares som overdreven tro på egne ferdigheter, egenskaper eller kunnskap. Optimisme regnes for å være et sosialt verdsatt personlighetstrekk. Det faktum at konsumenter er optimistiske i sine vurderinger og beslutninger vil derfor være naturlig, hvor

troen på egen suksess kan bidra positivt ved beslutninger. Selv om det kan argumenteres for at det kan være positivt med høy selvtilit, kan overmot føre til mindre gode avgjørelser.

Bakgrunnen for fenomenets eksistens kan være vanskelig å forstå. Forskere har blant annet funnet empiriske bevis på at overkonfidens kan skyldes aktørenes ulike oppfatninger av en egenskap (Logg, Haran, Moore, & Cowan, 2018). Eksempelvis kan ærlighet oppfattes ulikt. Enkelte oppfatter seg selv som ærlig dersom de ikke lyver, mens andre oppfatter seg selv som ærlig dersom de ikke stjeler. Aktørene i de to ulike situasjonene opplever dermed at de har god grunn til å betrakte seg selv som ærlige. Denne oppfatningen kan påvirke dem til å evaluere sine egne prestasjoner over andres, ettersom de selv oppfyller sine egne krav for egenskapen. Dette belyser hvordan beslutningstakeres ulike oppfatninger av egenskaper påvirker deres adferd.

Overkonfidente aktører evaluerer ofte sine egne standpunkt og meninger høyere enn andre. Informasjon som motstrider ønsket utfall blir ofte vurdert som mindre viktig (Forbes, 2009). Slike beslutningstakere vil generelt være overbevist om at de vet bedre, hvor det kan være vanskelig for andre å komme gjennom med motstridende informasjon. Av denne grunn kan overmot føre til ekstreme avgjørelser basert på lite og ikke bekreftet informasjon.

Forskning viser også at overmot kan føre til urealistiske prediksjoner på egen fremtid. Eksempelvis viser en studie at flertallet evaluerer egne sjanser for å få god jobb og inntekt til over gjennomsnittet (O'Donoghue & Rabin, 2000). Ettersom et gjennomsnitt avhenger av at det finnes like mange over som under gjennomsnittet, er dette et urealistisk syn. Personer som tidligere har opplevd suksess i egne antakelser eller prestasjoner, har også større sannsynlighet for å være overkonfidente ved prediksjon av egen fremtid. Dette påvirker blant annet deres håp om fremtidige lønnsøkninger eller jobbtilbud (Hilary & Menzly, 2006). Selv om forskning bekrefter at overmot er vanlig blant befolkningen for øvrig, viser funn at overmot er spesielt fremtredende blant studenter (Weinstein & Manis, 1980). Overmot kan dermed være en viktig forklarende faktor for at studenter overveier sin fremtidige suksess, både i form av lykke og økonomisk tilstand. Dette kan muligens forklare hvorfor studenter tar opp usikret gjeld i studietiden, i tro om at de enkelt vil kunne nedbetale gjelden etter endt studie.

Tidligere funn har bekreftet at overmot har en påvirkning på individets finansielle beslutninger. En studie undersøkte hvilken innvirkning adferdsøkonomiske fenomener hadde på studenters overbruk av usikret gjeld (Ahn, Kuo, Serido, & Shim, 2018). Blant annet hevder studien at overkonfidens øker overbruk av usikret gjeld som følge av urealistisk optimisme vedrørende egen fremtidig inntekt. Dette hadde også en innvirkning på studentenes overkonfidens tilknyttet deres finansielle kunnskapsnivå, som igjen førte til økt overbruk av usikret gjeld.

I tillegg til økt overbruk av usikret gjeld, kan overmot vedrørende eget kunnskapsnivå også minimere sannsynligheten for at en aktør klarer å nedbetale sin opparbeidede kreditt (Peach & Yuan, 2017). Undersøkelsen presiserer at kunnskapsspørsmål knyttet til opptak av store lån ikke nødvendigvis er et tema som studenter har kunnskap om før de befinner seg i livssituasjon selv. Dermed kan den manglende kunnskapen skyldes uvissheten som følge av at vedkommende ikke har erfaring innen temaet. Studentene er dermed ikke klar over hvilken kunnskap de mangler, og oppfatter seg selv som mer kunnskapsrike enn de egentlig er. Studien viser at det er denne uvisshet som fører til overkonfidens som igjen reduserer sannsynligheten for optimal tilbakebetaling hver måned. Overmot kan derfor spille en viktig rolle når det kommer til overbruk av usikret gjeld.

Optimisme og overmot spiller også en stor rolle i situasjoner hvor aktører pådrar seg stor risiko. Forskning indikerer at overkonfidens er positivt korrelert med villigheten til å ta risiko (Broihanne, Merli, & Roger, 2014). En overkonfident aktør er dermed villig til å ta høyere risiko enn en rasjonell aktør. Dette kan knyttes til studenters overmot vedrørende egen fremtid. Studenter som benytter kreditt i studietiden i tro om at de vil oppnå en jobb og inntekt over gjennomsnittet, risikerer å dra med seg gjelden videre dersom dette ikke blir tilfellet.

3.3.1 Kjønnforskjeller og overmot

Kjønnforskjeller er et ofte diskutert tema i dagens samfunn. Områder med særlig fokus er egenskaper og holdninger knyttet til risiko, konkurranse og overmot. Flertallet peker på at menn er mer risikosøkende, presterer bedre i konkurranser og er mer overkonfidente enn kvinner. Menn viser også mer overmot når det gjelder evaluering av egne prestasjoner på skolen (Jakobsson, Levin, & Kotsadam, 2013). I motsetning belyser en studie at prestasjoner og personlige egenskaper endres i et samfunn hvor kvinner blir sett på som det dominerende

kjønnnet (Gneezy, Leonard, & List, 2009). Kvinnene er mer konkurransesøkende og mer overkonfidente enn menn. Forskjellene mellom kvinner og menn kan dermed skyldes miljøet individet er oppvokst i, og ikke personlige egenskaper.

3.4 Prokrastinering

Prokrastinering er et utbredt fenomen blant studenter, hvor flere opplyser at prokrastinering er et signifikant problem i hverdagen (Ferrari, Johnson, and McCown 1995, 15). Fenomenet er ofte forbundet med negativ adferd tilknyttet utsettelse av arbeidsoppgaver som burde vært gjennomført før. Prokrastinerende adferd rettferdiggjøres ofte med at tid er en knapp ressurs, og at optimal adferd ikke er oppnåelig (Thaler, 1997). Dette kan dermed være en viktig forklaring på avvik fra rasjonell adferd.

Prokrastinering bekreftes å være nært knyttet til problemer med selvkontroll. Akerlof har utført flere undersøkelser som underbygger at prokrastinering har en sammenheng med individets preferanser (Akerlof, 1991). Han mente også at prokrastinering er et eksempel på situasjoner hvor individer begår gjentatte feil i bedømming av kostnader og fordeler tilknyttet deres adferd. Bruk av kreditt som etter hvert bygger seg opp er et eksempel på adferd hvor låntaker ender opp med å prokrastinere nedbetaling etter hver forfallsperiode $t+1$. Akerlof hevder likevel at konsumenter som bruker usikret gjeld til å finansiere sitt konsum i periode t , sannsynligvis hadde en plan om å tilbakebetale gjelden i periode $t+1$. I slike tilfeller har låntaker mislykkes i å bedømme den reelle kostnaden av et kjøp. Akerlof fastslår at å sette tidsfrister kan være en viktig faktor for å redusere uønskelig forekomst av prokrastinerende adferd. Selv om dette kan redusere problemet i mange tilfeller, kan det være vanskelig å utføre i praksis.

Barboza skiller mellom individer som han kategoriserte som naive og sofistikerte. Individer som betaler hele det skyldige beløpet på benyttet kreditt ved forfallsdato kategoriseres som sofistikerte (Barboza, 2018). Disse klarer å justere sitt forbruk i forhold til deres budsjettbegrensninger. De holder seg også til planen om å betale til planlagt tidspunkt, og tar ikke med seg benyttet kreditt videre til neste periode. Sofistikerte individer vet hvilken adferd de vil ha i fremtiden, og oppfører seg derfor tilsvarende i nåtiden. Dette står i kontrast til naive aktører som tror at fremtidige preferanser vil være konsistente og derfor identiske med preferanser i nåtiden. Deres beslutninger endres når fremtiden endrer seg, og de mister fort

tålmodighet. Resultatet av dette er at slike aktører konsistent prokrastinerer og utsetter kostbare beslutninger til neste periode. Barboza gjennomførte en studie som bestod av et utvalg på 380 college studenter. Funnene bekreftet at prokrastinerende adferd ved tilbakebetaling av kredittkortgjeld var et problem for en stor del av utvalget.

Studier viser at prokrastinerende adferd er spesielt vanlig blant studenter. Over 80% av studenter ved høyere utdanning prokrastinerer skolearbeid (Ellis & Knaus, 1977). Majoriteten av studenter beskriver sin personlige adferd som prokrastinerende (O'Brien, 2002). Selv om prokrastinering ofte betegnes som negativ adferd, finnes det også studier som bekrefter at enkelte ikke ønsker å redusere en slik adferd. Blant annet viser en studie at studenter som ikke oppnår dårligere resultater som følge av prokrastinering, heller ikke ønsker å redusere denne adferden. Derimot viser funn at studenter som ønsker å redusere sin prokrastinerende adferd, hadde dårligere resultater (Grunschel & Schopenhauer, 2015). Dette bekrefter at prokrastinering ikke nødvendigvis har negative konsekvenser.

3.5 Tidspreferanser

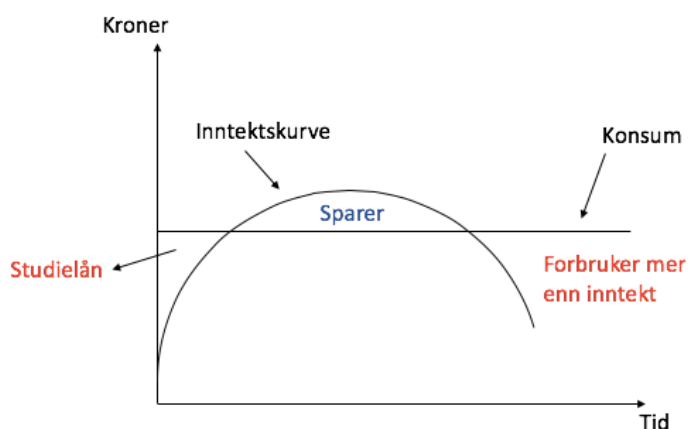
Et fenomen som er nært knyttet til prokrastinering er tidspreferanser. Dette skyldes at prokrastinering er nært knyttet til beslutningstakers preferanser, spesielt i forhold til tid. Nåtidsskjevhet referer til forskjellen i økt nytteverdi ved å få et gode i dag versus et gode i fremtiden (Chen, Kok, & Tong, 2013). En aktør med nåtidsskjeve preferanser vil foretrekke å motta ti kroner i dag fremfor femten kroner i morgen. Eksempelvis kan slike forbrukere ha lettere for å gjennomføre kjøp på kreditt, i tillegg til at de mangler vurdering av den virkelige kostnaden ved å handle på kreditt (Hahn, Hoelzl, & Pollai, 2013).

Nåtidsskjevhet fører ofte til strategisk prokrastinering ved tilbakebetaling av kredittkortgjeld (Kuchler, 2013). Mer spesifikt er det større sannsynlighet for at personer med dårlig selvkontroll, som også benytter kredittkort som kompensasjon for manglende inntekt, opplever problemer med tilbakebetaling etter bruk. Kuchler finner også empirisk støtte til at individer konsistent oppfører seg irrasjonelt, noe som er i kontrast til klassisk økonomisk teori. Individer med nåtidsskjeve preferanser konsumerte mer enn sin disponible inntekt, og hadde høyere sannsynlighet for å overføre sin utestående kredittkortgjeld til neste periode.

3.5.1 Livssyklushypotesen

En viktig modell relatert til tidsprefranser er livssyklushypotesen. Det rasjonelle perspektivet i klassisk økonomisk teori indikerer at konsumenter vurderer marginalnyttens ved konsum av kredittkort i tidsperiode t , i tillegg til å inkludere kostnaden ved å tilbakebetale benyttet kreditt i neste periode. En konsument med slik adferd ønsker å holde seg til planen om å tilbakebetale benyttet kreditt i periode t . Livssyklushypotesen indikerer at konsumet i periode $t + 1$ reduseres forbruket tilsvarende i periode t (Kuchler, 2013). I slike tilfeller vil sofistikerte konsumenter med konsistente preferanser konsumere en gitt mengde i hver periode slik at marginalnyttens er lik over de ulike tidsperiodene.

Livssyklushypotesen er presentert i figur 9. Den illustrerer forholdet mellom konsum, inntekt og gjeld. Gjennom livssyklusen vil inntekten gradvis endres. For å kunne opprettholde et jevnt konsum gjennom livet, benytter konsumenter muligheten til å ta opp lån tidlig i livet. Gjelden blir betalt senere i livssyklusen på et tidspunkt hvor inntekten er høyere. Opptak av studielån i ung alder er dermed konsekvent med livssyklushypotesen.



Figur 9: Livssyklushypotesen

For å opprettholde et jevnt konsum gjennom livet, benytter konsumenter muligheten til å ta opp lån tidlig i livet. Utover i livssyklusen er inntekt høyere enn konsum. Dette fører til mulighet for å spare, og tilbakebetale gjeld.

Nyere forskning viser at problemet med nåtidsskjevhet blir betydelig i $t+1$ dersom fremtidig oppførsel avviker fra forventningene basert på tidligere perioder (Barboza, 2018). Kostnaden ved å ikke tilbakebetale benyttet kreditt fra den aller første perioden er relativt lav, hvor konsumenten i periode $t+1$ kun må justere sitt forbruk marginalt for å holde seg innenfor den nye budsjettrestriksjonen. Dette skyldes blant annet at rentene her fortsatt er relativt lave, og

opparbeidet gjeld er begrenset. Dersom konsumenten prokrastinerer tilbakebetaling av gjeld og drar med seg gjelden videre begrenses velferden i fremtiden. Kostnaden ved kredittkort er null i periode t , og gir umiddelbar tilfredsstillelse ved godet som kjøpes på kreditt.

Av denne grunn kan det være attraktivt for konsumenter med nåtidsskjevne preferanser å prokrastinere betalingen. Slike konsumenter kan derfor foreta beslutninger som finansielt sett ikke er optimale. Tilgang på kreditt fører også til at budsjettlinjen blir flyttet utover i periode t , da låntaker får kreditten. I tilfeller hvor konsumenter benytter kreditt til å finansiere sitt konsum i periode t , øker nåværende konsum utover aktørens disponible inntekt. I et slikt tilfelle er $K_t + K_{t+1} > I$.

4. Metode

Før vi presenterer oppgavens funn, analyse av funn samt utarbeider en konklusjon, er det nødvendig å redegjøre for metoden som ligger til grunn i vår forskningsprosess. Vår forberedelse har bestått av å innhente informasjon om markedet for usikret gjeld, samt relevant teori for å danne grunnlag for videre analyse. For å best kunne belyse vår problemstilling har vi benyttet kvantitativ metode. Kvantitativ metode bruker datainnsamling for å produsere numerisk data (Saunders, Lewis, & Thornhill, 2012). Fordelen med å benytte en slik metode er at datamaterialet enkelt kan analyseres matematisk. Likevel er en ulempe at dataene er lite detaljerte.

4.1 Utvalg

Vi har valgt å begrense vår utvalgsramme til studenter ved Universitetet i Stavanger. Optimalt ønsket vi å bruke klyngeutvalg for vår forskning da dette ofte gir et utvalg av grupper som kan være representativt for hele populasjonen (Langdridge, Tvedt, & Røen, 2006). Det viste seg å bli utfordrende å samle skoleklasser hvor alle deltok på undersøkelsen. Ettersom vi hadde knapt med tid og ressurser valgte vi istede å benytte et bekvemmelighetsutvalg. Dette ga et utvalg bestående av de studentene som er tilgjengelige, og som ønsket å svare på undersøkelsen. Fordelen med dette var at vi fikk høyere svarandel til lave kostnader (Zikmund, 2013). Utvalgsrammen for datainnsamlingen var 319 respondenter.

4.2 Utforming av spørreundersøkelse

For å oppnå høyest mulig responsrate ble undersøkelsen utformet enkel og kort (Langdridge et al., 2006). Undersøkelsen ble utformet i Qualtrics, som er et program spesielt utviklet for spørreundersøkelser. Ettersom forbrukslån kan være et sårt tema var undersøkelsen anonym og muligheten for innhenting av ip-adresse ble fjernet. I tillegg var det viktig at spørreundersøkelsen ble utformet på en slik måte at vi kunne få mest mulig ærlige svar, samt sikre troverdighet. Spørsmålskontekst-effekten kan påvirke respondentene slik at de settes i en stemning hvor de svarer uærlig fordi et svar virker mer riktig enn andre (Jacobsen, 2005). Dette forsøkte vi å unngå ved å utforme undersøkelsen på en måte hvor usikret gjeld ikke ble presentert negativt.

Ved utarbeiding av svaralternativer ble det blant annet brukt en form for likertskala som tester i hvilken grad respondentene er enig eller uenig i en påstand (Likert, 1932).

Spørsmålene i undersøkelsen ble utformet som flervalgsoppgaver, der noen ga mulighet til å krysse av for flere alternativer. Vi valgte å ha fem svaralternativer på de fleste spørsmålene inkludert et siste svaralternativ for vet ikke/ har ikke, slik at alle skulle ha mulighet til å svare på alle spørsmålene. Det ble også lagt inn tvunget svar på undersøkelsen slik at det ikke var mulig å levere uten å svare på alle spørsmålene, for å unngå besvarelser som ikke var ferdige.

Undersøkelsen ble delt inn i følgende deler:

| KATEGORI | INNHold |
|---|--|
| Personlig informasjon | Kjønn, alder, studieretning og spørsmål knyttet til egen økonomi |
| Finansielt kunnskapsnivå | Spørsmål for å sjekke økonomisk kunnskapsnivå. |
| Holdninger og påvirkningsfaktorer for egen adferd | Respondentenes holdninger, testing av fenomener innen adferdsøkonomi, påvirkning fra reklame og sosialt press. |

Tabell 1: Oversikt over spørreundersøkelsens kategorier

Spørsmålene knyttet til finansielt kunnskapsnivå er inspirert av en tidligere undersøkelse av Nyhus og Poppe «Finansiell kunnskap i Norge» (Atkinson & Messy, 2012).

4.3 Innhenting av data

Undersøkelsen ble publisert på en Facebook-gruppe for studenter ved Universitetet i Stavanger for å nå alle studieretningene. Vi stilte i tillegg opp på stand med egne nettbrett hvor vi spurte om forbipasserende studenter hadde mulighet til å svare på undersøkelsen. Valget om å ha undersøkelsen på internett ble fattet for å sikre en effektiv datainnsamling. Videre benyttet vi programvarene Excel og Stata for videre behandling av data. Excel ble først benyttet som et hjelpemiddel for å utarbeide variabler. Variablene ble videre eksportert til Stata for utarbeiding av regresjoner og enkle illustrasjoner i forbindelse med vår analyse.

4.4 Variabler

For å kunne undersøke hva som påvirker studenters overbruk av usikret gjeld har vi utformet en avhengig variabel. Den avhengige variabelen kalles «debtunpaid», og er en binær variabel som tar verdien 1 eller 0. Variabelen inkluderer de av respondentene som har kredittkortgjeld og/eller forbrukslån, og som i tillegg har problemer med å nedbetale gjelden. Respondentene som faller innenfor denne kategorien har svart at de ofte eller jevnlig har problemer med nedbetaling, i tillegg til at de betaler mindre enn totalt skyldig beløp ved forfall på kredittkort.

$$Y = \begin{cases} 1, & \text{hvis ja} \\ 0, & \text{hvis nei} \end{cases}$$

Vi har også utformet åtte uavhengige variabler som vi ønsker å undersøke nærmere opp mot den avhengige variabelen. Variablene måler blant annet kjønn og alder. Videre utviklet vi variabler for å teste om studentenes sparevaner samt kunnskapsnivå kan ha en forklarende effekt på «debtunpaid». Med mål om å besvare vårt forskningsspørsmål utviklet vi variabler som målte studentenes overmot, prokrasterende adferd og tidsprefranser. Variablenes hensikt og måleverdi er forklart i tabellen under.

| VARIABEL | HENSIKT | MÅLEVERDIER |
|----------------|--|---|
| age | Respondentens aldersgruppe | Ordinalnivå: 1=18-20 år, 2=22-25 år, 3=26-29 år og 4=29 år og over |
| gender | Respondentens kjønn | Dummyvariabel: 1=kvinne, 0=annet |
| saving | Respondentens sparing, ett eller flere steder | Dummyvariabel: 1=sparer en eller flere steder, 0=nei |
| knowledge | Respondentens kunnskapsnivå basert på 4 kunnskapsspørsmål | Skalanivå: Måler antall riktige svar: Verdi 1-4 |
| overconf | Respondentens overmot, måler hvor ofte respondenten selv mener h*n har rett i en diskusjon | Ordinalnivå: 1=Alltid, 2=Ofte, 3=Av og til, 4=Sjelden og 5=Aldri |
| overconffuture | Respondentens overmot vedrørende hvor lett h*n vil klare å skaffe seg jobb i fremtiden og om de enkelt vil klare å nedbetale eventuell opparbeidet gjeld ved jobbstart | Dummy: 1= «Enig» eller «Helt enig», 0=annet |
| procrast | Respondentens prokrastinering av daglige gjøremål | Ordinalnivå: 1=Svært ofte 2=Ofte, 3=Av og til, 4=Sjelden og 5=Aldri |
| present | Respondenter med present bias preferanser som konsumerer hele sin disponible inntekt eller mer i periode t | Dummyvariabel: 1= present bias preferanser, 0= annet |

Tabell 2: Oversikt og forklaring over uavhengige variabler som ble benyttet i regresjonsanalysen

4.5 Probit modell

Probit regresjoner er benyttet for å undersøke våre funn på et dypere nivå. Slike analyser benyttes hvor det er brukt binære responsvariabler. Denne typen analyse vil videre kunne hjelpe oss med å teste påvirkningen på vår avhengige variabel. Regresjonen lar oss teste hvordan våre uavhengige variabler kan påvirke vår Y i positiv eller negativ retning mot verdien 1 eller 0. Modellen kan utformes slik:

$$P(Y=1|x_1, x_2, \dots, x_k) = \Phi(B_0 + B_1 X_1 + B_2 X_2 + \dots + B_k X_k)$$

Tallverdien på koeffisientene kan ikke tolkes, men fortegnet forklarer om den bestemte variabelen har sannsynlighet til å påvirke Y i en positiv eller negativ retning (Wooldridge,

2009). Dersom koeffisienten (B_j) er positiv påvirker den variabelen «debtunpaid» i en positiv retning. Det vil si at variabelen øker sannsynligheten for at respondenten har usikret gjeld. Dersom koeffisienten (B_j) er negativ reduserer dette sannsynligheten for at respondenten har usikret gjeld. Variablenes signifikansnivå tolkes også som normalt.

4.6 Vurdering av data

Forskningsdesignet vårt har både styrker og svakheter. En styrke er at respondentene opplever full anonymitet, noe som kan være viktig da vårt tema kan oppleves som sensitivt. Andre styrker er at vi hadde mulighet til å nå våre respondenter der de var. Dette gjorde innsamlingsprosessen effektiv og kostnadsgunstig. Ettersom vi har benyttet bekvemmelighetsutvalg kan en ulempe være at det kan oppstå skjevheter, som igjen kan påvirke representativiteten i vårt utvalg. Vi tror likevel at vi får et godt resultat, da internettundersøkelser ikke ekskluderer noen type grupper da våre respondenter bruker internett på daglig basis.

Selv om vi forsøkte å nå alle studieretninger var dette vanskeligere enn først antatt. Det kan også være rimelig å anta at det vil eksistere svingninger i forbruksnivå på landsbasis. Eksempelvis kan økonomien være dårligere for studenter som bor i byer med høye boligpriser. En svakhet kan dermed være at det eksisterer skjevheter som begrenset representativiteten for hele populasjonen. En annen svakhet ved undersøkelsen er at vi ikke hadde mulighet til å teste respondentenes troverdighet vedrørende ærlige besvarelser. Da vi ikke hadde mulighet til å sende ut undersøkelsen til alle studenter ved Universitetet i Stavanger, finnes det heller ingen mulighet for å sjekke responsraten. Responsraten er trolig den største svakheten med internettbaserte undersøkelser. Dette vil dermed kunne påvirke resultatenes representativitet. Antall studenter ved Universitetet i Stavanger er rundt 12.000, som begrenser vår responsrate til omtrent 3%.

Ettersom det hovedsakelig er de studentene som overbraker gjeld vi ønsket å undersøke, baserte vi spørreundersøkelsen på dette. Det finnes også studenter som benytter kredittkort for å eksempelvis oppnå ulike goder, uten å overbruke kreditt. De som ikke overbraker kreditt, var dermed ikke fokus i undersøkelsen. Dette kan ha begrenset vår responsrate ytterligere ettersom de som brukte kredittkort for å oppnå goder, ikke fikk krysset av på dette. Da vi ønsker å benytte teori innen adferdsøkonomi som forklaringsfaktor på overbruk av

usikret gjeld, begrenser dette muligheten til å undersøke andre mulige forklaringsfaktorer til problemstillingen. Vi tar derfor høyde for at det finnes andre faktorer som påvirker studenters opptak og overbruk av usikret gjeld.

4.6.1 Validitet

Validitet og reliabilitet er nyttige hjelpemidler for å kunne vurdere troverdigheten rundt målingene som er gjort i undersøkelsen. Begrepene kan brukes som en forklaring på hvilken grad vi kan ha tillit til resultatene som oppnås. De måles på nivåer av høy og lav grad (Befring, 1994). Validitet forklarer om datamaterialet som er presentert er relevant for å kunne besvare problemstillingen. Den enkleste formen kalles for overflatevaliditet, og vurderer hvorvidt spørsmålene måler det en faktisk ønsker å teste (Langdridge et al., 2006).

Vi ønsket å teste flere påstander vedrørende våre hoved hypoteser for å øke gyldigheten i svarene. Vi utarbeidet også svaralternativene på den måten at flere spørsmål som målte det samme. Det ble lagt inn et testspørsmål som målte hvorvidt respondentene kjente noen med usikret gjeld, som vi kunne benytte dersom svarene våre skulle indikere at ingen respondenter hadde usikret gjeld selv. Da vi fikk gode svar, ble dette spørsmålet ikke undersøkt videre. I tillegg la vi til en tidsmåling på spørsmålene for å kontrollere respondentenes tidsbruk. Dersom det skulle oppstå uforståelige målinger, kunne dette brukes til å forklare at respondentene bare klikket seg gjennom undersøkelsen uten å lese. Vi vurderer dermed vår overflatevaliditet som god. Det kan også hende at det er noen skjevheter i målingene som følge av at det kan være vanskelig å være bevisst på egen adferd. Studenter kan dermed ha valgt det alternativet som ligner ønsket adferd, istedenfor ønsket adferd.

En annen form for validitet er begrepsvaliditet. Begrepsvaliditet forklarer på hvilket nivå et begrep benyttet ved undersøkelse faktisk forklarer det samme begrepet som er diskutert i teorien (Lund, Fønnebø, & Haugen, 2006). Ved å bruke usikret gjeld som en fellesbetegnelse for forbrukslån og kredittkort i spørreundersøkelsen kunne begrepsvaliditeten blitt lav. Vi har derfor tatt forutsetninger for dette, og valgt å bruke begge begrepene i vår undersøkelse slik at spørsmålene ikke skulle misforstås. På grunn av at vi har brukt usikret gjeld som en fellesbetegnelse i vår oppgave, vurderer vi dermed vår begrepsvaliditet som relativt høy.

4.6.2 Reliabilitet

Reliabilitet forklarer i hvilken grad målingene som er gjort er stabile, og om resultatene er troverdige (Lund et al., 2006). Vi ønsker målinger som gir omtrent samme resultat ved testing under forskjellige, men samtidig sammenlignbare situasjoner (Langdridge et al., 2006).

Reliabilitet vedrørende vår datainnsamling er muligens litt svekket da vi ikke oppnådde ønsket variasjon. Det kan dermed argumenteres for at en lignende undersøkelse gjennomført for studenter som ikke har noen økonomiske fag, kunne resultere i andre funn. Derimot antar vi at det økonomiske kunnskapsnivået blant studenter generelt er høyere enn hos unge mennesker uten høyere utdanning.

Reliabiliteten kan også være svekket ettersom vi kun spurte studenter ved Universitetet i Stavanger om å besvare undersøkelsen. Ved ytterligere undersøkelse i andre byer kunne muligens dataene vært annerledes. På den annen side tror vi at Stavanger kan være representativt, da vi antar at observasjoner fra Stavanger faller innenfor et gjennomsnitt for hele populasjonen. Vi vurderer dermed vår reliabilitet som god selv om det finnes svakheter knyttet til utvalget.

5. Hypoteser

Vi vil gjennom dette kapittelet gjennomgå hypotesene som ligger til grunn for utredningen. Hypotesene er utarbeidet med mål om å forklare studenters overbruk av usikret gjeld, og baseres på teorien fra det adferdsøkonomiske kapitlet. Teorien er benyttet til å lage noen påstander omkring studenters adferd. Disse påstandene vil senere testes ved bruk av regresjoner. Til tross for at hovedfokus er hypotesene tilknyttet det adferdsøkonomiske aspektet, er det viktig å poengtere at det eksisterer andre forhold som også bør kunne forklare studenters overbruk av usikret gjeld. Figur 10 belyser hvilke adferdsøkonomiske fenomener som ligger til grunn for våre hypoteser, samt et utvalg andre faktorer som også kan forklare overbruk av usikret gjeld.



Figur 10: Hypoteser om hvilke faktorer som kan påvirke overbruk av usikret gjeld

De adferdsøkonomiske fenomenene vi ønsker å teste er overmot, prokrastinering og nåtidsskjevhet. Vi ønsker å teste om studenters overmot vedrørende egen betalingsevne kan forklare overbruk av gjeld. Dette kan være situasjoner hvor studenter overestimerer hvilken jobb og inntekt de vil oppnå etter endt studie. Dermed kan det oppstå tilfeller hvor studenter benytter muligheten for opptak av usikret gjeld i tro om at de enkelt vil kunne betjene gjelden etter endt studie. Prokrastinerende adferd er et annet fenomen vi ønsker å teste, hvor vi ønsker å undersøke om studenter utsetter å betale usikret gjeld de har pådratt seg. Vi antar også at studenter som har nåtidsskjeve preferanser foretrekker å heller bruke penger i dag fremfor å spare til konsum i fremtiden. Resultatet av dette kan være at studenter lettere handler på kreditt. Hypotesene vi har utarbeidet på grunnlag av dette er:

Hypotese 1: *Overestimering av egen fremtidige betalingsevne øker sannsynligheten for overbruk av usikret gjeld.*

Hypotese 2: *Prokrastinerende adferd øker sannsynligheten for overbruk usikret gjeld.*

Hypotese 3: *Studenter med nåtidsskjeve preferanser har økt sannsynlighet for overbruk av usikret gjeld.*

Økonomisk analfabetisme er i kategorien andre faktorer, som også kan forklare overbruk av usikret gjeld. Mangel på kunnskap vedrørende tema kan gjøre det vanskelig å forstå

konsekvensen ved å ikke tilbakebetale benyttet kreditt ved forfall. I tillegg kan finansieringsforetakenes aggressive markedsføring, samt lett tilgjengelighet være mulige forklaringer på problemet. Dersom studenter opplever perioder med dårligere økonomisk råd, finnes det et hav av potensielle aktører på nett hvor studenter kan søke om lån. Enkelte studenter kan også oppleve sosialt press og finner usikret gjeld som en utvei fra dette presset. Høye leiekostnader for bolig, og relativt lav vekst i studiestøtte kan være andre viktige faktorer som påvirker studenters overbruk av usikret gjeld.

Hypotesene som er presentert over brukes til å få en bedre innsikt i studentenes adferd hvor de overbruker usikret gjeld. Disse hypotesene danner grunnlaget for analysene vi har foretatt, i et forsøkt på å besvare vår problemstilling.

6. Empirisk analyse

For å besvare de overnevnte hypotesene, har vi samlet data fra våre 319 respondenter. Dataen benyttes videre for å analysere våre funn. Vi starter først med en deskriptiv analyse, før vi videre fortsetter med en mer utfyllende analyse.

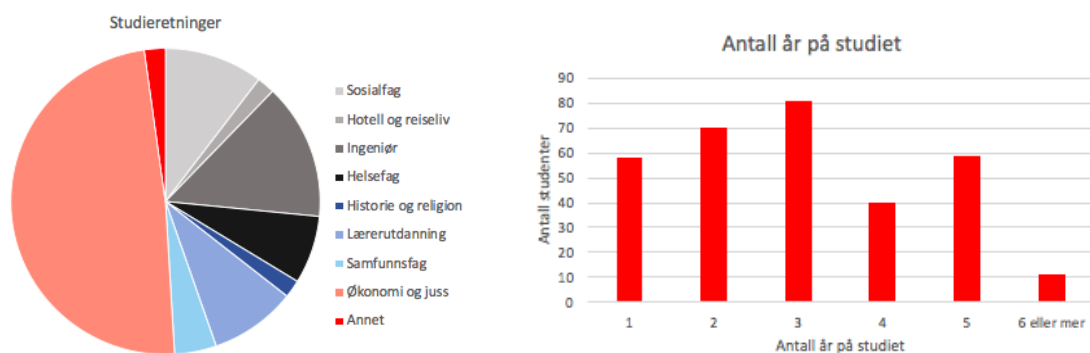
6.1 Deskriptiv tilnærming

Etttersom vi har benyttet kvantitative metoder vil en deskriptiv analyse være en naturlig start på vår analyse. Analysen vil være et nyttig verktøy for å få et overordnet blikk av våre funn, samt noen generelle karakteristika ved utvalget. Studentenes karakteristika er presentert i tabell 3. Av totalt 319 respondenter var 63% jenter. Den store andelen av jenter kan forklares ved at omtrent 6 av 10 norske studenter i høyere utdanning er jenter (SSB, 2019). Den største andelen av våre respondenter befant seg i aldersgruppen 22-25 år. Dette kan også forklares ved at det er denne aldersgruppen som er størst blant norske studenter.

| | Antall | Prosent |
|---------------------|--------|---------|
| Kjønn | | |
| Kvinne | 201 | 63 % |
| Mann | 115 | 36 % |
| Annet | 3 | 1 % |
| <i>Sum</i> | 319 | 100 % |
| Aldersgruppe | | |
| 19-21 | 57 | 18 % |
| 22-25 | 162 | 51 % |
| 26-29 | 49 | 15 % |
| 29+ | 51 | 16 % |
| <i>Sum</i> | 319 | 100 % |

Tabell 3: Deskriptiv statistikk, utvalgets kjønns- og aldersfordeling

Figur 11 viser våre respondenter fordelt etter studieretning. Utvalget bestod av en overvekt av studenter innen retningen økonomi og juss. Det kan være rimelig å anta at økonomistudenter har en større interesse innenfor vårt forskningsområde, og at dette dermed kan være en forklaring på den skjeve fordelingen. Ettersom undersøkelsen ble sendt på mail til alle studenter ved Handelshøgskolen på UiS, kan dette være en annen viktig forklaring på den store deltakelsen av økonomistudenter. Ingeniørstudiet var studieretningen som nest flest av våre respondenter tilhørte, etterfulgt av sosialfag og lærerutdanning. Kategorien «annet» består av studenter innenfor studieretningene drama, kunst & håndverk, mediefag, realfag og språk & litteratur. Totalt sett utgjorde denne kategorien 2% av utvalget. Figur 12 viser at størst andel av respondentene var på sitt tredje år på studiet.



Figur 11: Respondentene fordelt etter studieretning

Figur 12: Respondentene fordelt etter antall år på studiet

Tabell 4 inneholder deskriptiv statistikk vedrørende studentenes økonomiske vaner. For å kunne forstå hvorfor studenter overbruker usikret gjeld, er det nødvendig å få et innblikk i hvordan de oppfatter sin egen studentøkonomi. Vi har delt studentøkonomien inn i tre kategorier. Kategoriene undersøker hvor mange som faktisk har usikret gjeld samt hvor mange av dem som har problemer med nedbetaling, hvordan studentene opplever egen økonomi, og hvilke sparevaner de har. Av samtlige 319 respondenter opplyste 202 at de har kredittkort og/eller forbrukslån. Blant disse 202 er det studentene med ubetalt usikret gjeld over flere perioder som er spesielt interessante for vår forskning. Heretter refereres de 54 respondentene som overbruker gjeld som vårt delutvalg.

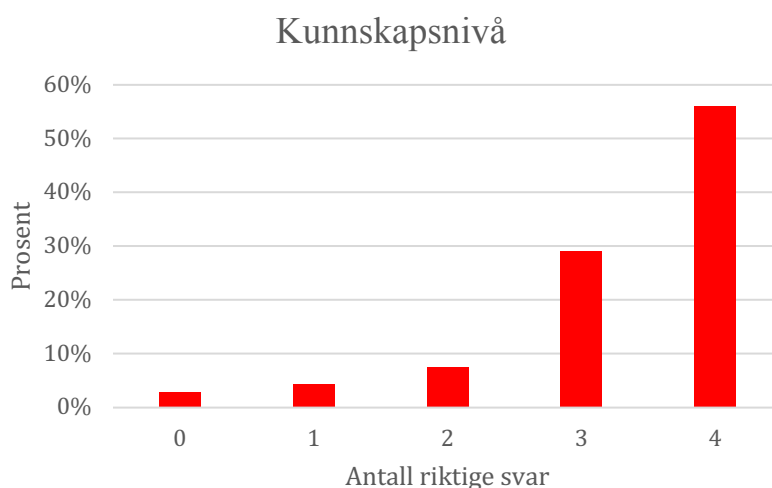
| | Antall | Prosent |
|---|-----------|-------------|
| Usikret gjeld | | |
| Har usikret gjeld, men ikke problemer | 148 | 46 % |
| Har usikret gjeld, og problemer med nedbetaling | 54 | 17 % |
| Har ikke usikret gjeld | 117 | 37 % |
| Totalt | 319 | 100 % |
| Egen økonomi | | |
| Finansielt solide, alltid mer penger igjen til neste lønn/studielån | 160 | 50 % |
| Går akkurat i null hver måned | 67 | 21 % |
| Forbruker mer enn inntekt, må bruke sparekonto | 34 | 11 % |
| Forbruker mer enn inntekt, må benytte usikret gjeld | 58 | 18 % |
| Totalt | 319 | 100 % |
| Sparing | | |
| Sparer ett sted | 124 | 39 % |
| Sparer flere steder | 162 | 51 % |
| Sparer ikke | 33 | 10 % |
| Totalt | 319 | 100 % |
| Usikret gjeld | | |
| Har usikret gjeld | 202 | 63 % |
| Har ikke usikret gjeld | 117 | 37 % |
| Totalt | 319 | 100 % |

Tabell 4: Respondentenes økonomiske vaner

Funnene viser store forskjeller vedrørende studentenes oppfattelse av egen økonomi. Selv om halvparten av respondentene er finansielt solide, forbruker nesten 30% mer enn den månedlige inntekten. Flertallet av disse studentene finansierer konsumet med usikret gjeld.

Til tross for at flere føler at økonomien ikke strekker til, oppgir 9 av 10 at de sparer ett eller flere steder. Dette betyr at en andel av dem som benytter kreditt til å finansiere konsum, også sparer. Dette avviker fra rasjonell adferd og bruk av kreditt. Renten på plasserte sparemidler må være relativt høy for at den skal være høyere enn renten på usikret gjeld. Ettersom dagens rentenivå på innskudd er relativt lavt, vil det være lite sannsynlig at avkastning på sparemidler vil være høyere enn renter på usikret gjeld.

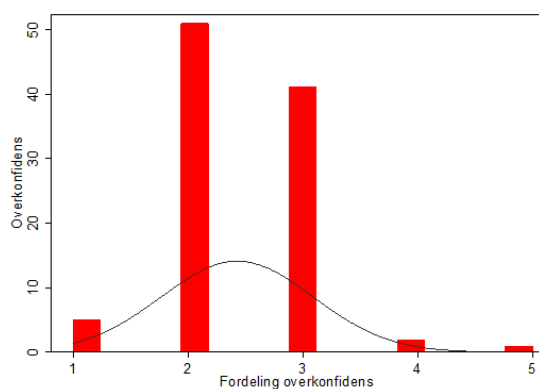
Kunnskapsdelen fra undersøkelsen kunne bekrefte at kunnskapsnivået blant respondentene var svært høyt. Totalt var det kun 14% som hadde mindre enn tre av fire riktige svar. Formålet var å teste om respondentene hadde grunnleggende forståelse knyttet til renter og usikret gjeld. Resultatene indikerer at utvalget kjenner til den økonomiske konsekvensen av å ha usikret gjeld.



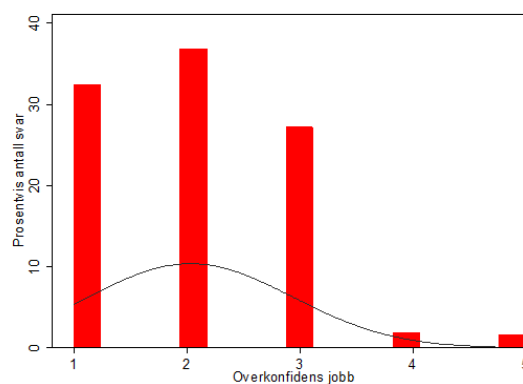
Figur 13: Studentenes kunnskapsnivå målt etter antall riktige svar på kunnskapsdel

Ettersom studentenes generelle karakteristika nå er gjennomgått, fokuseres det videre på overmot og prokrastinering. Figurene under illustrerer hvordan utvalget er fordelt vedrørende fenomenene overkonfidens og prokrastinering. Figur 14 viser utvalgets grad av overkonfidens totalt sett. I undersøkelsen fikk respondentene en påstand som låt som følger: «Jeg vil enkelt klare å skaffe meg en jobb etter endt studiet». Svaralternativene var 1=Helt enig, 2=Enig, 3=Usikker, 4=Uenig, 5=Helt uenig. Som figuren viser avviker normalfordelingskurven fra slik den vanligvis presenteres. Det eksisterer en klar overvekt av respondenter som tror de har over gjennomsnittet gode sjanser for å skaffe seg jobb etter endt studie. Figur 15 viser kun delutvalget som har problemer med usikret gjeld (debtunpaid=1).

Det er tydelig at respondentene som overbraker usikret gjeld er mer overkonfidente vedrørende sin egen fremtid, sammenlignet med utvalget totalt sett.

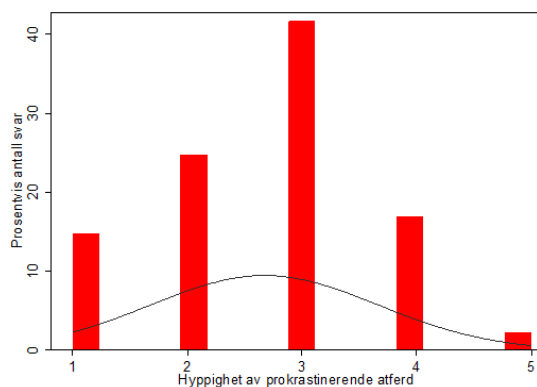


Figur 14: Utvalgets overmot presentert gjennom normalfordelingskurve

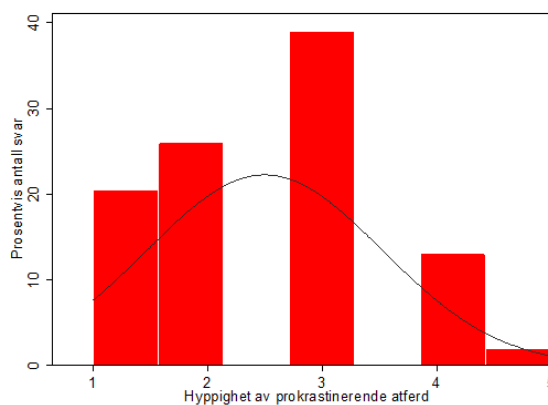


Figur 15: Delutvalgets overmot presentert gjennom normalfordelingskurve

Figur 16 viser samtlige av respondentenes grad av prokrastinerende adferd. Spørsmålet studentene fikk var: «Hvor ofte utsetter du gjøremål?» Svaralternativene var 1=Svært ofte, 2=Ofte, 3=Av og til, 4=Sjelden og 5=Aldri. Utvalget bærer et svakt preg av prokrastinerende adferd. Dersom vi derimot kun tester respondentene som overbraker usikret gjeld, ser vi i likhet med overkonfidens en større overvekt av prokrastinerende adferd for denne gruppen.



Figur 16: Utvalgets prokrastinering presentert gjennom normalfordelingskurve



Figur 17: Delutvalgets prokrastinering presentert gjennom normalfordelingskurve

6.2 Korrelasjonsmatrise

Vi har benyttet en korrelasjonsmatrise for å undersøke om det eksisterer noe samvariasjon mellom våre data.

| | debtunpaid | saving | knowledge | overconf | overconffuture | procrast | present |
|----------------|------------|---------|-----------|----------|----------------|----------|---------|
| debtunpaid | 1.000 | | | | | | |
| saving | -0.1411 | 1.000 | | | | | |
| knowledge | -0.0547 | 0,1969 | 1.000 | | | | |
| overconf | -0.0906 | -0,1384 | -0,1203 | 1.000 | | | |
| overconffuture | 0.3204 | -0,0645 | -0,0202 | -0,0669 | 1.000 | | |
| procrast | -0.0815 | -0,0117 | -0,0657 | 0,0708 | -0,1282 | 1.000 | |
| present | 0,2335 | -0,1604 | -0,1688 | -0,0211 | 0,2379 | -0,1072 | 1.000 |

Tabell 5: Korrelasjonsmatrise

Undersøker om det eksisterer samvariasjon mellom variablene og vår avhengige variabel.

Fra matrisen fremkommer det at store deler av våre avhengige variabler korrelerer negativt med vår avhengige variabel debtunpaid. Kun overkonfidens vedrørende egen fremtid og nåtidspreferanser har positiv korrelasjon. Dette kan tolkes som at overkonfidens vedrørende egen fremtid og tidspreferanser øker dersom debtunpaid går mot 1. Da variablene «procrast» og «overconf» er rapportert på ordinalnivå tolkes disse i motsatt retning av fortegnet. De korrelerer dermed også positivt med «debtunpaid». Det fremkommer også at det eksisterer noe samvariasjon mellom overkonfidens og prokrastinering. Selv om vi ikke kan trekke noen konklusjoner basert på korrelasjonskoeffisientene da det ikke sier noe om årsakssammenhengen, har resultatene bidratt til et godt utgangspunkt for videre analyse.

6.3 Analytisk tilnærming

Vi testet hver enkelt variabel ved å gjennomføre en probit regresjon for å kunne studere delutvalget på et dypere nivå. Dette var nødvendig for å forstå de uavhengige variablenes påvirkning på vår responsvariabel. Resultatene er presentert i tabell 6.

| VARIABLES | (1) debtunpai | (2) debtunpaid | (3) debtunpaid | (4) debtunpaid | (5) dy/dx |
|----------------|---------------------|----------------------|---------------------|---------------------|----------------------|
| gender | 0.178 (0.201) | 0.166 (0.180) | | 0.224 (0.196) | 0.0357 (0.0403) |
| age | 0.475*** (0.104) | 0.355*** (0.0904) | | 0.458*** (0.101) | 0.095*** (0.0205) |
| saving | -0.560 (0.516) | -0.854* (0.459) | | -0.756 (0.513) | -0.112 (0.104) |
| knowledge | -0.104 (0.0995) | | | -0.140 (0.0970) | -0.021 (0.020) |
| overconf | -0.234 (0.145) | | -0.154 (0.138) | -0.238* (0.143) | -0.047 (0.029) |
| overconffuture | 0.914*** (0.208) | | 0.831*** (0.196) | 1.025*** (0.201) | 0.183*** (0.043) |
| procrast | -0.112 (0.0952) | | -0.0475 (0.0901) | -0.132 (0.0934) | -0.023 (0.191) |
| present | 0.540*** (0.206) | | 0.561*** (0.189) | | 0.108*** (0.0403) |
| Constant | -1.078 (0.812) | -1.106** (0.531) | -1.027** (0.437) | -0.405 (0.762) | |
| Observations | 319 | 319 | 319 | 319 | 319 |

Standard errors in parentheses
*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Tabell 6: Resultat fra probit regresjoner

Vi har valgt å kjøre fire forskjellige probit regresjoner. Den første inneholder alle de uavhengige variablene. De andre er gjort for å teste om det oppstod noen endringer ved å utelate noen variabler. Sist i figuren er variablenes marginaleffekter presentert. Dette for å kunne si noe om størrelsen på påvirkningen fra de uavhengige variablene. Tolkning av disse resultatene kan sammenlignes med tolkningen av vanlige lineære regresjoner. Koeffisientene beskriver påvirkningen på Y ved en gitt endring i X_i , hvor de andre variablene holdes konstante. En gitt økning i den uavhengige variabelen resulterer dermed i en gitt endring i sannsynligheten for at den avhengige variabelen heller mot 0 eller 1.

For å teste delutvalgets overkonfidens på et dypere nivå har vi generert to variabler. Den ene tester overkonfidens på generell basis og er navngitt «overconf». Ved å utelate variabelen som måler nåtidsskjevhet, blir variabelen signifikant på 10% nivå. Ettersom variabelen er presentert på ordinalnivå, hvor verdien 1 representerer høyest nivå av overkonfidens, må den tolkes motsatt vei. En enhetsøkning fra 1 til 2 vil dermed indikere et lavere nivå av overkonfidens som igjen reduserer sannsynligheten for at en aktør har problemer med nedbetaling av usikret gjeld. Den andre tester overkonfidens knyttet til egen fremtid og er kalt «overconffuture» Variabelen har positivt fortegn og en marginaleffekt på 0,183***. Den forklarer at en aktør som er overkonfident vedørende egen fremtid har 18,3% høyere

sannsynlighet for å overbruke gjeld. Resultatene viser at variabelen er signifikant på 1% nivå i alle modellene.

Ved testing av prokrastinering undersøkes variabelen «procrast». Prokrastinering har ingen signifikant påvirkning på overbruk av ubetalt gjeld. Etersom prokrastinering henger nært sammen med tidspreferanser, laget vi enda en variabel for å teste om respondentene som hadde nåtidsskjeve preferanser prokrastinerte nedbetaling av gjeld. Variabelen «mindebt» er en dummy variabel som tar verdien 1 dersom respondenten har nåtidsskjeve preferanser og kun betaler minimumsbeløp, og 0 ellers. Videre kjørte vi en regresjon hvor «mindebt» ble brukt som uavhengig variabel. Resultatene viser heller ingen signifikant påvirkning fra verken prokrastinering eller overmot. Modellen er presentert i vedlegg 1.

For å undersøke vår tredje hypotese knyttet til nåtidsskjeve preferanser er variabelen «present» brukt. Denne har positivt fortegn og er signifikant på 1% nivå i alle modeller. Variabelens margineffekt er 0,108***. Det kan tolkes som at en student med nåtidsskjeve preferanser har omtrent 11% større sannsynlighet for å overbruke usikret gjeld.

De andre variablene som ble testet viser også interessante resultater. Blant annet finner vi at alder har signifikant påvirkning på vår responsvariabel. Margineffekten til «age» er 0.095***, dette kan tolkes som at en enhetsøkning i aldersgruppe øker sannsynligheten for at respondenten har ubetalt usikret gjeld med 9,5%. Da mange av våre respondenter sparer, testet vi variabelen sparing også. Denne blir signifikant dersom vi kun tester for kjønn og alder, og har en negativ påvirkning på ubetalt gjeld slik som vi forutså på forhånd. Selv om resultatene var forventet synes vi likevel det var merkelig at en respondent som har problemer med nedbetaling av gjeld også sparer.

Den deskriptive analysen viste også at våre respondenter hadde et høyt kunnskapsnivå. Det ble derfor utformet en variabel som målte antall riktige svar på 4 kunnskapsspørsmål. Variabelen «knowledge» hadde ingen signifikant påvirkning på vår avhengige variabel. Respondentenes kunnskapsnivå har dermed ingen dokumentert påvirkning på overbruk av usikret gjeld i vårt utvalg. Vi hadde på forhånd også antatt at det ville være forskjeller mellom de ulike studieretningene, hvor økonomistudenter skulle ha størst negativ påvirkning på «debtunpaid». For å teste dette utførte vi en ny regresjon hvor vi undersøkte koeffisientene til de fire største studieretningene. Dette var økonomi og juss, ingeniør, helsefag og lærer.

Resultatene var ikke signifikante, som sannsynligvis skyldes det høye kunnskapsnivået i utvalget. Modellen er presentert i vedlegg 2.

7. Diskusjon

Resultatene fra den empiriske analysen ga en indikasjon på hvordan studentenes økonomi faktisk er, samt typiske karakteristika blant dem som overbruker usikret gjeld. I forhold til studentenes trivsel, viser en tidligere undersøkelse at deres økonomi er en avgjørende faktor (Dalen, 2008). Datainnsamlingen viser at en betydelig andel av studentene på en månedlig basis forbruker mer enn den disponible inntekten, og befinner seg dermed på et konsumnivå utenfor budsjettlinjen. Dette samsvarer med tidligere funn, hvor en tilsvarende andel på 30% benytter kredittkort for å finansiere grunnleggende utgifter (Holøien, 2017).

Funn fra undersøkelsen kan dermed antyde at vårt utvalg opplever en presset økonomisk situasjon, hvor studielån og inntekter fra en eventuell jobb ikke strekker til. Som tidligere indikert av Sentio, går studenter som kun lever på studielån i underkant av 5000 kroner i minus hver måned. Studenter som ikke har deltidsjobb ved siden av studiet kan dermed oppleve store økonomiske problemer. Våre respondenter opplever at studentøkonomien er noe bedre enn andre tilsvarende undersøkelser. Dette kan skyldes at majoriteten i vår undersøkelse består av en yngre aldersgruppe. Tidligere forskning viser at overbruk av usikret gjeld er mer fremtredende blant den eldre aldersgruppen. Det kan derfor være rimelig å anta at vi hadde fått andre resultater dersom vårt utvalg hadde inkludert flere i den eldre aldersgruppen.

7.1 Hypotese 1

Overestimering av egen fremtidige betalingsevne øker sannsynligheten for overbruk av usikret gjeld.

Fra den deskriptive analysen fremkommer det at over halvparten av delutvalget opplyser at de tror de har over gjennomsnittet gode sjanser for å enkelt skaffe seg god jobb etter endt studie. Bare 2% anser sine muligheter som under gjennomsnittet. Vi kan dermed presisere at det finnes antydning til overkonfidens i vårt delutvalg som er interessant å diskutere videre.

For å teste overmot benyttet vi variablene «overconf» og «overconffuture». Variabelen «overconffuture» er benyttet for å besvare vår første hypotese. Basert på tidligere forskning, antok vi at begge variablene skulle gi noenlunde samme svar. I samsvar med tidligere funn (Weinstein, 1980) har også vårt delutvalg evaluert sine sjanser for å få et vellykket liv etter endt studie til over gjennomsnittet. Overkonfidens kan dermed ha stor innvirkning på respondentenes finansielle beslutninger, og kan forklare studentenes overbruk av usikret gjeld. Ettersom våre respondenter er studenter på høyere utdanning, kan det være rimelig å anta at de forventer høyere inntekt enn gjennomsnittet etter endt studie.

Hva som defineres som en god jobb kan imidlertid oppfattes ulikt basert på individets bakgrunn og erfaring. Funn fra Logg, et., al (2018) bekrefter at ulik oppfattelse av begreper kan skape skjevheter i resultater. Det som kategoriseres som en god jobb for noen, oppfattes nødvendigvis ikke som en god jobb for alle. Denne ulike oppfatningen av begreper kan dermed være en forklaring på overvekten av overmot i vårt utvalg.

Peach & Yuan (2017) påpeker at aktører som er overkonfidente vedrørende deres eget kunnskapsnivå har økt sannsynlighet for å misbruke kredittkort. Studien presiserer at det er mangelen av hva de ikke vet om et tema som gjør aktørene overkonfidente. Overmot vedrørende økonomisk kunnskapsnivå har derimot ikke blitt direkte testet hos oss. Vi finner heller ikke støtte for at variabelen «knowledge» har signifikant påvirkning på respondentenes ubetalte gjeld. Dette kan skyldes det høye kunnskapsnivået blant utvalget. Selv om våre respondenter har et relativt høyt kunnskapsnivå måles dette på generell basis med relativt grunnleggende spørsmål. Imidlertid måles det ikke hvorvidt respondentene er godt nok informerte om konsekvensen ved å opparbeide seg store mengder usikret gjeld. Det kan dermed hende at vi hadde fått andre resultater ved bruk av andre kunnskapsspørsmål.

Ettersom forskning (Broihanne, Merli, & Roger, 2014) viser at overmot korrelerer positivt med risikovillighet ønsket vi å se nærmere på dette. Dette kan knyttes til låntakere med urealistisk optimisme vedrørende egen fremtid. Dersom låntaker ikke oppnår forventet inntekt i fremtiden, risikerer vedkommende å dra med seg opparbeidet gjeld. I slike tilfeller kan låntaker oppleve problemer med tilbakebetaling som følge av overmot. En risiko ved opptak av lån kan også være fare for renteøkninger. Lånets nedbetalingstid kan knyttes til låntakers villighet til å ta risiko. Dette kan knyttes til overmot i tilfeller hvor konsumenter overvurderer egen evne til å forutsi fremtidens rentenivå, eller mulighet til å nedbetale gjeld.

Ved lengre nedbetalingstid må en ta større høyde for renteendringer. Likevel har usikret gjeld ofte kort nedbetalingstid, som begrenser denne risikoen.

De ofte diskuterte kjønnsforskjellene knyttet til overmot er i motsetning til tidligere funn ikke representert her. Variabelen «gender» har ingen signifikant påvirkning på opptak av usikret gjeld. Selv om tidligere teori presiserer forskjeller mellom kjønn, eksisterer det ingen signifikant forskjell i vårt utvalg (Jakobsson, Levin, & Kotsadam, 2013). Det kan blant annet skyldes at utvalget består av en yngre generasjon, hvor alle har de samme vanene og noenlunde samme levestandard. Etersom likestilling mellom menn og kvinner i Norge også er en sentral samfunnsverdi, kan det være rimelig å anta at kjønnsforskjellene i dagens samfunn vil reduseres.

Etersom optimisme er en naturlig del av beslutningstakers vurderinger, kan det være rimelig å anta at optimismen i noen tilfeller lett kan utvikle seg til overmot. Et stort ønske om et poristivt utfall kan føre til overmot hvor individet ignorerer informasjon som kan redusere sannsynligheten for utfallet (Forbes, 2009). Undervurdering av denne informasjon kan føre til mindre gode avgjørelser. Det kan blant annet gjøre det lettere å handle på kreditt, og dermed øke sannsynlighet for overbruk av kreditt.

7.2 Hypotese 2

Prokrastinerende adferd øker sannsynligheten for overbruk usikret gjeld.

Da tidligere funn peker på at prokrastinerende adferd er spesielt vanlig blant studenter (Perrin, 2011), ønsket vi å teste om dette også var gjeldende for vårt utvalg. I samsvar med teori viste den deskriptive analysen en svak tendens til prokrastinerende adferd blant utvalget for øvrig. Sammenlignet med utvalget, viste den deskriptive statistikken en større tendens til prokrastinerende adferd blant studenter som overbruker usikret gjeld. Nesten halvparten av delutvalget utsetter gjøremål ofte eller svært ofte. Dette var forventet på bakgrunn av at tidligere funn presiserer at prokrastinering er et signifikant problem i hverdagen (Ferrari, Johnson, and McCown 1995, 15).

Barboza undersøker særlig prokrastinering ved tilbakebetaling av gjeld. Basert på den deskriptive analysen laget vi en variabel som inkluderte respondentene med gjeldsproblemer, som kun betalte minstebeløp ved benyttet kreditt. Vi ønsket å undersøke om prokrastinering hadde signifikant påvirkning på variabelen «mindebt». Den deskriptive analysen, i samsvar med teori ga oss evidens til å forvente at vi gjennom våre regresjoner også skulle finne dette signifikant. Overraskende nok var våre resultater ikke signifikante. Verken probit-regresjonen eller marginaleffekten viste noen signifikant effekt på «mindebt» eller «debtunpaid». Til tross for at delutvalget har prokrastinerende adferd, kan dette ikke knyttes til deres betalingsadferd.

Hvorfor våre funn ikke var signifikante, kan være interessant å undersøke videre. Akerlof (1991) hevdet at aktører som prokrastinerer, konstant mislykkes i å bedømme kostnader og fordeler tilknyttet til deres adferd. Dette knytter han særlig til prokrastinering ved nedbetaling av kreditt, hvor låntaker kan oppleve store rentekostnader som følge av opparbeidet og ubetalt kreditt. Siden våre funn ikke var signifikante kan dette tyde på at vårt utvalg ikke mislykkes i å bedømme kostnader og fordeler tilknyttet til nedbetaling av kreditt. Selv om prokrastinerende adferd er et vanlig problem blant en stor del av befolkningen, kan dette ofte gjelde mindre alvorlige gjøremål. Dette kan være å gå ut med søppelet, ta oppvasken eller skolearbeid. Kostnaden som er tilknyttet til det å utsette oppvasken, er lavere enn ved prokrastinering av nedbetaling av kreditt.

At vårt utvalg ikke prokrastinerer nedbetaling av kreditt kan også knyttes til deres kunnskapsnivå. Etersom det fremkommer av spørreundersøkelsen at kunnskapsnivået er svært høyt blant respondentene, kan dette ha en sammenheng med deres betalingsmønster. De vet at konsekvensene av å kun betale minstebeløp på benyttet kreditt vil føre til høye rentekostnader. Dette fikk vi bekreftet gjennom kunnskapstesten hvor de fleste var klar over at det er dyrere å bruke kredittkort enn vanlig debetkort dersom gjelden er ubetalt over en lengre periode. Våre funn er derfor ikke i samsvar med tidligere funn, hvor 1 av 4 nordmenn under 30 år tror det er like billig eller billigere å bruke kredittkort (Røed, 2019). En annen vesentlig forklaring på at prokrastinering ikke hadde signifikant påvirkning på «debtunpaid» kan være overvekten av økonomistudenter. Det er rimelig å anta at økonomistudenter har et generelt høyt kunnskapsnivå innen vårt tema. Med utgangspunkt i utvalgets høye kunnskapsnivå finner vi derfor ikke støtte for Akerlof (1991) sitt argument.

At delutvalget viser en større tendens til prokrastinerte adferd kan også knyttes til urealistisk optimisme vedrørende egen fremtid, hvor de prokrastinerer å nedbetale kreditt til de er i full jobb. Ettersom «overconfuture» var signifikant, kan det hende at nettopp disse tror at nedbetaling av opparbeidet kreditt ikke vil bli noe problem i fremtiden. I et slikt tilfelle kan slike aktører tro at fremtidige preferanser er konstante og identiske med nåtidens preferanser. Dette vil ofte ikke være tilfellet ettersom preferansene endrer seg med tiden, og andre kostnader oppstår. De vil derfor ikke klare å forutse fremtidig adferd, og justerer ikke sitt forbruk i forhold til budsjettrestriksjonen. Dette kan også knyttes til konsumentens tidspreferanser.

7.3 Hypotese 3

Studenter med nåtidsskjeve preferanser har økt sannsynlighet for overbruk av usikret gjeld.

Rasjonell økonomisk adferd innebærer blant annet planlegging av konsum og sparing. En aktør som ikke ser verdien av å planlegge sine utgifter eller spare, kan ha nåtidsskjeve preferanser (Kuchler, 2013). Vi benyttet «present» for å besvare hypotese 3. Variabelen var positiv og signifikant. Dette kan tolkes som at delutvalget har inkonsistente tidspreferanser, hvor konsum i dag fremmes fremfor konsum i fremtiden.

Variabelens margineffekt viser at en aktør som har nåtidsskjeve preferanser har 11% større sannsynlighet for å overbruke usikret gjeld. Dette samsvarer med funnene til Kuchler (2013) hvor respondenter konsistent avviker fra rasjonell adferd. Som teorien presiserer er det spesielt personer med dårlig selvkontroll og lav inntekt som benytter kreditt. Funn viser at studenter går over 4.000 kroner i minus hver måned (NTB, 2017). Dette kan forklare hvorfor studenter ikke klarer å planlegge konsumet sitt over flere perioder.

Dersom studentene benytter kreditt for å flytte budsjettlinjen utover, kan dette også være en viktig forklaring på hvorfor prokrastinering ikke var signifikant. Sannsynligvis hadde delutvalget en plan om å tilbakebetale benyttet kreditt i periode $t+1$. At dette ikke ble gjort kan forklares ved at studentene ikke hadde råd til å tilbakebetale kreditt. Det kan derfor argumenteres for at studentene som ikke betaler benyttet kreditt i sin helhet, ikke strategisk prokrastinerer. Til tross for at en aktør med nåtidsskjeve preferanser kan handle på impuls

finnes det muligheter for at den samme aktøren også forstår at det oppstår rentekostnader. De velger dermed ikke bevisst å prokrastinere nedbetaling av usikret gjeld. Dette kan dermed være forklaringen på at nåtidsskjevhet ble signifikant, men ikke prokrastinering.

Blant respondentene med usikret gjeld, har omtrent en tredjedel av disse problemer med å nedbetale gjelden. Funn fra vår undersøkelse viser at over halvparten av respondentene kun har kredittkort som et reservekort (vedlegg 3). Dette antyder at de egentlig ikke hadde planer om å bruke kortet, utenom i nødtilfeller. Likevel viser resultatene at en andel av disse bruker kortet jevnlig. Dette kan indikere at besittelse av kredittkort reduserer terskelen for å handle på kreditt. Slike forbrukere kan ha problemer med selvkontroll, og kan dermed ha lettere for å handle på kreditt (Kuchler, 2013). Ved å bruke gjeld feiler studentene i å planlegge sine utgifter i forhold til inntekter. Forskning viser at individer med nåtidsskjeve preferanser har lettere for å handle på kreditt (Hahn, Hoelzl, & Pollai, 2013). På bakgrunn av dette kan nåtidsskjeve preferanser være en forklaring på overbruk av usikret gjeld.

Ifølge livssyklushypotesen er en naturlig å ta opp lån i ung alder. Dette muliggjør økt konsum ved opptak av gjeld, hvor konsumenten må tilbakebetale gjelden senere i livet (Kuchler, 2013). Selv om det er vanlig å ta opp lån i ung alder, vil overbruk av gjeld avvike fra rasjonell adferd. Nåtidsskjeve preferanser fremmer konsum i dag fremfor i morgen, som kan føre til overbruk av gjeld. Det kan dermed bli vanskelig å justere forbruk etter budsjettlinjen. Dette kan dermed føre til for stort opptak av gjeld, eller ikke optimal tilbakebetaling.

7.4 Andre funn

Det finnes flere artikler som presiserer unge menneskers lave økonomiske kunnskapsnivå. Datainnsamlingen viste i motsetning til teori at utvalgets kunnskapsnivå er relativt høyt. Det kan være rimelig å anta at unge mennesker med høyere utdanning har høyere kunnskapsnivå enn de uten. Våre resultater viser at kunnskapsnivå ikke har signifikant påvirkning på overbruk av gjeld. Dette kan dermed indikere at unge mennesker med høyere utdanning ikke overbruker gjeld som følge av manglende kunnskap. Det kan dermed være grunnlag for å påstå at personlig økonomi burde være et fag i grunnskolen. I tillegg bestod vårt utvalg av en klar overvekt økonomistudenter, som det vil være rimelig å anta at har høy kunnskap innen dette tema. Det kan dermed oppstå skjevheter i forhold til tidligere publisert forskning som baseres på unge mennesker generelt.

Et annet funn som var spesielt interessant var at omtrent 75% av respondentene som har problemer med nedbetaling sparer ett eller flere steder. Dette er noe som avviker fra rasjonell adferd da teori presiserer at det vil være naturlig å innfri kreditt med høye renter før man sparer penger på sparekonto. For å undersøke dette videre kjørte vi en regresjon. Resultatene viste at sparing har signifikant negativ påvirkning på ubetalt usikret gjeld. En respondent som sparer har dermed redusert sannsynlighet for å overbruke usikret gjeld. Da dette samsvarer med våre antakelser om sparing synes vi likevel at det var interessant å undersøke hvorfor 75% av delutvalget også velger å spare da de ikke har råd til å betale ned sin gjeld. Mulige forklaringer på dette kan være at mange unge sparer i BSU. Sparing i BSU låser pengene til boligformål. Dette fører til høyere terskel for å bryte BSU-avtale. Av denne grunn kan det være at flere av dem som overbraker usikret gjeld, sparer i BSU.

En annen forklaring kan være at konsumenter med nåtidsskjevne preferanser ofte har behov for midler umiddelbart ettersom de foretrekker å konsumere i dag fremfor i fremtiden. Konsumenter som sparer i BSU eller fond vil dermed ikke få umiddelbar nytte av å forbruke dette. Dette skyldes at utløsning av disse midlene tar flere dager. Av denne grunn må konsumenter som sparer slik ofte ty til kredittkort for å finansiere konsum. Faktorer som kan trigge konsumenten til å gjennomføre slike kjøp kan være finansieringsforetakenes aggressive markedsføring, lett tilgjengelighet eller sosialt press.

8. Konklusjon

Målet med utredningen var å undersøke om det finnes noen fenomen ved studenters adferd som kan forklare overbruk av usikret gjeld. Utredningen forsøker å besvare følgende problemstilling: «Kan overmot, prokrastinering og nåtidsskjevhet forklare studenters overbruk av usikret gjeld?»

Resultatene indikerer at studenter som overbraker usikret gjeld er sterkt påvirket av fenomenene overmot og nåtidsskjevhet. Studien finner støtte for at overkonfidens knyttet til fremtidig jobb og inntekt, øker sannsynligheten for at studenter overbraker usikret gjeld. Våre funn antyder også at nåtidsskjevne preferanser kan forklare overbruk av usikret gjeld. Studenter som foretrekker konsum i dag fremfor i fremtiden har dermed større sannsynlighet for å overbruke usikret gjeld.

Resultat fra den deskriptive analysen indikerer at spesielt delutvalget prokrastinerer gjøremål. Prokrastinering har derimot ikke signifikant innvirkning på studenters overbruk av usikret gjeld. Dette kan forklares ved at den ubetalte gjelden ikke strategisk utsettes, men at studentene ikke har råd til å tilbakebetale benyttet kreditt ved forfall. Det faktum at prokrastinering ikke har signifikant påvirkning kan også forklares ved det høye kunnskapsnivået blant utvalget. Vi kan dermed ikke konkludere med prokrastinerende adferd øker sannsynligheten for at våre respondenter overbruker usikret gjeld.

8.1 Områder for videre forskning

Utredningen undersøker hvordan studenters adferd påvirker bruk av usikret gjeld. Det finnes flere forhold som kan være spennende å undersøke videre.

Studenter som sparer har lavere sannsynlighet for å overbruke usikret gjeld. Likevel var det flere av disse studentene som overbrukte usikret gjeld. Det kan derfor være interessant å undersøke hvorfor flere velger å spare selv om de har problemer med nedbetaling av gjeld.

Studien viste også at studentene hadde et høyt kunnskapsnivå knyttet til usikret gjeld. Etersom personlig økonomi skal innføres som fag i grunnskolen, kunne det vært interessant å undersøke hvilken effekt dette har i form av opptak av usikret gjeld i fremtiden. Det ville også vært interessant å sammenligne studenter med unge voksne uten høyere utdanning, for å undersøke om det finnes noen forskjeller i kunnskapsnivå, som igjen kan forklare overbruk av usikret gjeld.

Etersom overbruk av gjeld avviker fra rasjonell adferd, kan det også være interessant å undersøke om det finnes noen enkle og kostnadsgunstige grep som kan redusere overbruk av usikret gjeld. Dette kan eksempelvis gjøres gjennom å teste forskjeller etter økt bevissthet rundt adferd som kan føre til overbruk av usikret gjeld.

Hovedfokuset i denne utredningen har vært hvordan studentenes adferd påvirker etterspørsel etter usikret gjeld. Det kan dermed også være interessant å undersøke hvilken påvirkning finansieringsforetakenes tilbud av usikret gjeld har på studenters overbruk av denne type gjeld, spesielt med tanke på den lette tilgjengeligheten og aggressive markedsføringen.

Referanseliste

- Ahn, S. Y., Kuo, Y.-H., Serido, J., & Shim, S. (2018). Direct and Interaction Effects of Cognitive Bias and Anxiety on Credit Misuse among US College Students. *Family and Environment Research*, 56(5), 447-460.
- Akerlof, G. A. (1991). Procrastination and obedience. (Richard T. Ely lecture). *American Economic Review*, 81(2), 1. doi:10.2307/2006817
- Atkinson, A., & Messy, F.-A. (2012). Measuring financial literacy.
- BankNorwegian. (2019). *Årsrapport 2018*. (Årsrapport 2018). Retrieved from <https://www.banknorwegian.no/OmOss/InvestorRelations/GetDocument?id=fd1b17bc-41cd-4e26-b784-85436d1857fd>
- Barboza, G. (2018). I Will Pay Tomorrow, or Maybe the Day After. Credit Card Repayment, Present Biased and Procrastination: Credit Card Repayment, Present Biased and Procrastination. In (pp. 455-494).
- Barstad, A., Løwe, T., & Thorsen, L. R. (2012). *Studenters inntekt, økonomi og boutgifter*. (38/2012). Retrieved from https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_201238/rapp_201238.pdf
- Befring, E. (1994). *Forskingsmetode og statistikk* (2. utg. ed.). Oslo: Samlaget.
- Broihanne, M. H., Merli, M., & Roger, P. (2014). Overconfidence, risk perception and the risk-taking behavior of finance professionals. *Finance Research Letters*, 11(2), 64-73. doi:10.1016/j.frl.2013.11.002
- Chen, L., Kok, A. G., & Tong, J. D. (2013). The effect of payment schemes on inventory decisions: the role of mental accounting.(Report). *Management Science*, 59(2), 436. doi:10.1287/mnsc.1120.1638
- DagensNæringsliv. (2019). Retrieved from <https://www.dn.no/sok/?q=forbrukslån&sort=aged&facets=%7Bd%7Dpublishdate:y>
- Dalen, A. (2008, 20080220). Studentøkonomi skaper mistriksel. *Aftenposten*. Retrieved from <https://www.aftenposten.no/norge/i/e14ag/Studentokonomi-skaper-mistriksel>
- DanskeBank. (2019). Gold Kundeprogram. Retrieved from <https://danskebank.no/privat/produkter/kort-og-konto/gold>
- DNB. (2018). *2017 Årsrapport*. (2017 Årsrapport). Retrieved from <https://www.ir.dnb.no/sites/default/files/results/DNB-konsernet%C3%A5rsrapport2017.pdf.pdf>

- DNB. (2019). Reiseforsikringen med Mastercard fra DNB. Retrieved from <https://www.dnb.no/privat/nettbank-mobil-og-kort/kort/reiseforsikring-i-kort.html>
- Ellis, A., & Knaus, W. (1977). *Overcoming procrastination* (New York, Institute for Rational Living).
- Finanstilsynet. (2017). *Finanstilsynets retningslinjer for forsvarlig utlånspraksis for forbrukslån*. (5/2017). Retrieved from <https://lovdata.no/static/RFT/rft-2017-0005.pdf>
- Finanstilsynet. (2018). *Resultatrapport for finansforetak*. (1.-3. kvartal 2018). Retrieved from <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/e1a52b20d7574b69829171a4d4cc6740/resultatrapport-for-finansforetak-1-3-kvartal-2018.pdf>
- Finanstilsynet. (2019). *Resultatrapport for finansforetak*. (2018). Retrieved from <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/e1a52b20d7574b69829171a4d4cc6740/resultatrapport-2018-offentlig-versjon.pdf>
- Forbes, W. (2009). *Behavioural finance*. Chichester: Wiley.
- Gneezy, U., Leonard, K. L., & List, J. A. (2009). Gender Differences in Competition: Evidence From a Matrilineal and a Patriarchal Society. *Econometrica*, 77(5), 1637-1664. doi:10.3982/ECTA6690
- Grunschel, C., & Schopenhauer, L. (2015). Why Are Students (Not) Motivated to Change Academic Procrastination? An Investigation Based on the Transtheoretical Model of Change. *Journal of College Student Development*, 56(2), 187-200. doi:10.1353/csd.2015.0012
- Hagen, M., Lars-Tore, T., & Vatne, B. H. (2017). Sterk vekst i forbrukslån. *AKTUELL KOMMENTAR*, 2017(1), 1-13. Retrieved from https://static.norges-bank.no/contentassets/ebe82c99213e4e8592a0415cc387cb45/aktuell_kommentar_1_2017.pdf?v=03/09/2017123521&ft=.pdf
- Hahn, L., Hoelzl, E., & Pollai, M. (2013). The effect of payment type on product-related emotions: evidence from an experimental study. *International Journal of Consumer Studies*, 37(1), 21-28. doi:10.1111/j.1470-6431.2011.01072.x
- Hilary, G., & Menzly, L. (2006). Does past Success Lead Analysts to Become Overconfident? *Management Science*, 52(4), 489-500. doi:10.1287/mnsc.1050.0485
- Holøien, M. (2017, 20170920). Studenter går flere tusener i minus hver måned. *Hegnar*. Retrieved from <https://www.hegnar.no/Nyheter/Personlig-oekonomi/2017/09/Studenter-gaar-flere-tusener-i-minus-hver-maaned?r=refresh>

- Hunshamar, C. (2019, 20190526). Fikk nei til økt boliglån, men innvilget forbrukslån. *E24*. Retrieved from <https://e24.no/privat/forbrukslaan/fikk-nei-til-oekt-boliglaan-men-innvilget-forbrukslaan/24628572>
- Instabank. (2018). *Årsrapport 2017*. (Årsrapport 2017). Retrieved from https://instabank.no/wp-content/uploads/2018/03/Aarsrapport_Instabank_2017.pdf
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? : innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (2. utg. ed.). Kristiansand: Høyskoleforl.
- Jakobsson, N., Levin, M., & Kotsadam, A. (2013). Gender and overconfidence: effects of context, gendered stereotypes, and peer group. *Advances in Applied Sociology*, 3(02), 137.
- Johansen, H. E. (2018, 20180710). Endelig blir personlig økonomi viktig i skolen. *Finans Norge*. Retrieved from <https://www.finansnorge.no/aktuelt/nyheter/2018/07/endelig-blir-personlig-okonomi-viktig-i-skolen/>
- Kuchler, T. (2013). Sticking to your plan: Hyperbolic discounting and credit card debt paydown. *Unpublished manuscript, Stanford University*.
- Langdridge, D., Tvedt, S. D., & Røen, P. (2006). *Psykologisk forskningsmetode : en innføring i kvalitative og kvantitative tilnærminger*. Trondheim: Tapir.
- Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. *Archives of psychology*.
- Lindvoll, E. (2019, 20190108). Slik vil gjeldsregistrene fungere. *Din side*. Retrieved from <https://www.dinside.no/okonomi/slik-vil-gjeldsregistrene-fungere/70217906>
- Logg, J. M., Haran, U., Moore, D. A., & Cowan, N. (2018). Is Overconfidence a Motivated Bias? Experimental Evidence. *Journal of Experimental Psychology: General*, 147(10), 1445-1465. doi:10.1037/xge0000500
- Lund, T., Fønnebo, B., & Haugen, R. (2006). *Forskningsprosessen*. Oslo: Unipub.
- Nordea. (2018). *Annual Report 2017*. (Annual Report 2017). Retrieved from <https://www.nordea.com/Images/33-247331/Annual Report Nordea Bank AB 2017.pdf>
- NorgesBank. (2019, 20190321). Styringsrenten heves til 1,0 prosent. *Norges Bank*. Retrieved from <https://www.norges-bank.no/aktuelt/nyheter-og-hendelser/Pressemeldinger/2019/2019-03-21-pressemelding-rente/>
- Norum, H., Lydersen, T., Sættem, J. B., Tollersrud, T., & Bulai, E. M. (2018, 20181211). Siv Jensen om nye forbrukslån-regler: – Trenger å gi Finanstilsynet verktøy som fungerer. *NRK*. Retrieved from https://www.nrk.no/norge/siv-jensen-om-nye-forbrukslan-regler_-_trenger-a-gi-finanstilsynet-verktoy-som-funker-1.14334112

- Norwegian, B. (2018). *Årsrapport 2017*. (Annual report 2017). Retrieved from <https://www.banknorwegian.no/OmOss/InvestorRelations/GetDocument?id=13544a09-2d89-4981-acf9-23b4f3ed2dc3>
- NTB. (2017, 20170314). Studenter tyr til forbrukslån for å dekke utgifter. *E24*. Retrieved from <https://e24.no/privat/student/studenter-tyr-til-forbrukslaan-for-aa-dekke-utgifter/23949010>
- NTB. (2018a, 20180718). 7 av 10 studenter sier de ikke kan studere uten deltidsjobb. *Dagens Næringsliv*. Retrieved from <https://www.dn.no/utdannelse/7-av-10-studenter-sier-de-ikke-kan-studere-uten-deltidsjobb/2-1-382400>
- NTB. (2018b, 20180508). Kraftig økning i søknader om forbrukslån. *E24*. Retrieved from <https://e24.no/boers-og-finans/forbrukslaan/kraftig-oekning-i-soeknader-om-forbrukslaan/24328614>
- NTB. (2018c, 20181211). Siv Jensen er bekymret for forbrukslån. *Hegnar*. Retrieved from <https://www.hegнар.no/Nyheter/Naeringsliv/2018/12/Siv-Jensen-er-bekymret-for-forbrukslaan>
- O'Brien, W. K. (2002). *Applying the transtheoretical model to academic procrastination*. ProQuest Information & Learning,
- O'Donoghue, T., & Rabin, M. (2000). Risky Behavior Among Youths: Some Issues from Behavioral Economics.
- Okkelmo, S. (2010, 20100714). Et land fullt av økonomiske analfabeter. *DinSide*. Retrieved from <https://www.dinside.no/okonomi/et-land-fullt-av-okonomiske-analfabeter/61801243>
- Palan, K. M., Morrow, P. C., Trapp, A., & Blackburn, V. (2011). Compulsive Buying Behavior in College Students: The Mediating Role of Credit Card Misuse. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 19(1), 81-96. doi:10.2753/MTP1069-6679190105
- Peach, N. D., & Yuan, H. (2017). Assessing the Financial Knowledge, Behaviours, and Attitudes of Undergraduates. *e-Journal of Business Education and Scholarship of Teaching*, 11(2), 27-38.
- Regjeringen. (2019). Universiteter og høyskoler. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/dep/kd/org/etater-og-virksomheter/underliggende-etater/statlige-universiteter-og-hoyskoler/id434505/>
- Riis, C., & Moen, E. R. (2017). *Moderne mikroøkonomi* (4. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.

- Røed, G. (2019, 20190101). Foreldre frykter barnas økonomiske fremtid. *E24*. Retrieved from <https://e24.no/privat/forbrukslaan/unge-lever-paa-forbrukslaan-foreldre-frykter-barnas-oekonomiske-fremtid/24523091>
- Saunders, M. N. K., Lewis, P., & Thornhill, A. (2012). *Research methods for business students* (6th ed. ed.). Harlow: Pearson.
- Skinner, B. (2005). *SCIENCE AND HUMAN BEHAVIOR*.
- SSB. (2019, 20190328). Studenter i høyere utdanning. *Statistisk Sentralbyrå*. Retrieved from <https://www.ssb.no/utuvh>
- Steffensen, K., Ekren, R., & Nygård, G. (2015). *Studenters økonomi og studiesituasjon*. (2015/50). Statistisk sentralbyrå Retrieved from https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/246650?_ts=1511998fb78
- Strandli, A. (2019, 20190208). Brabank og Monobank fusjonerer. *Hegnar*. Retrieved from <https://www.hegnar.no/Nyheter/Boers-finans/2019/02/Brabank-og-Monobank-fusjonerer>
- Thaler, R. H. (1997). Irving Fisher: modern behavioral economist. *The American economic review*, 87(2), 439-441.
- Tvede, L. (2002). *The psychology of finance : understanding the behavioural dynamics of markets* (Rev. ed. ed.). Chichester: Wiley.
- Weinstein, N. D., & Manis, M. (1980). Unrealistic optimism about future life events. *Journal of personality and social psychology*, 39(5), 806-820. doi:10.1037/0022-3514.39.5.806
- Wig, K. (2018, 20180812). Undersøkelse: Unge livnærer seg på forbrukslån. *E24*. Retrieved from <https://e24.no/privat/forbrukslaan/ny-undersokelse-vekker-bekymring-unge-livnaerer-seg-paa-forbrukslaan/24409968>
- Wooldridge, J. M. (2009). *Introductory econometrics : a modern approach* (4th ed. ed.). Mason, Ohio: South-Western Cengage Learning.
- Zikmund, W. G. (2013). *Business research methods* (9th ed. ed.). Australia: South-Western Cengage learning.
- ZmartaGroup. (2016). *Zmarta Groups Lånebarometer* (Zmarta Groups Lånebarometer Q1/Q2 2016). Retrieved from <https://docplayer.me/26030690-Zmarta-groups-lanebarometer-q1-q2-2016.html>

ZmartaGroup. (2017). *Zmarta Groups Lånebarometer*. (Zmarta Group lånebarometer nr. 3).

Retrieved from <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/zmarta-frontend/production/zmarta.no/uploads/zmarta-lanebarometer-no.pdf>

Vedlegg

Vedlegg 1

Probit regresjon med “mindebt” som avhengig variabel.

| VARIABLES | mindebt |
|----------------|----------------------|
| procrast | 0.309 (0.227) |
| overconf | -0.161 (0.309) |
| overconffuture | 0.625 (0.426) |
| Constant | -2.974*** (1.032) |
| Observations | 319 |

Standard errors in parentheses
*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Vedlegg 2

Probit regresjon med “deptunpaid” som avhengig variabel.

| VARIABLES | deptunpaid |
|--------------|----------------------|
| Stud2 | 0,156 (0.306) |
| Stud4 | -0,299 (0.303) |
| Stud11 | 0.260 (0.314) |
| Stud14 | -0,246 (0,230) |
| Constant | -0,854*** (0,192) |
| Observations | 319 |

Standard errors in parentheses

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Vedlegg 3

| Hvordan studentene fikk kredittkort | |
|--|-----|
| Påvirkning fra reklame | 6 |
| Tilbud fra bank | 27 |
| Sosialt press | 4 |
| Ekstra hjelp til utgifter | 17 |
| Tilbud fra butikk | 5 |
| Ferier og utland | 75 |
| Reservekort | 121 |
| Har ikke | 117 |
| Sum | 372 |

Tabell: Ettersom flere av respondentene har valgt flere svar er summering av alle svar høyere enn 319. Dette indikerer at flere av som har kredittkort som et reservekort også bruker dette til finansielle forbruk.

Vedlegg 4

Spørreundersøkelse

| | |
|-------------------------------------|------------------------------|
| <input type="checkbox"/> | Kjønn |
| Gen | <input type="radio"/> Kvinne |
| | <input type="radio"/> Mann |
| <input checked="" type="checkbox"/> | <input type="radio"/> Annet |

| | |
|-------------------------------------|-----------------------------|
| <input type="checkbox"/> | Aldersgruppe |
| Age | <input type="radio"/> 19-21 |
| | <input type="radio"/> 22-25 |
| <input checked="" type="checkbox"/> | <input type="radio"/> 26-29 |
| | <input type="radio"/> 29+ |

| | |
|-------------------------------------|---|
| <input type="checkbox"/> | Studieretning |
| Stud | <input type="radio"/> Drama, kunst og håndverk |
| | <input type="radio"/> Sosialfag |
| <input checked="" type="checkbox"/> | <input type="radio"/> Hotell og reiseliv |
| | <input type="radio"/> Ingeniør og sivilingeniør |
| | <input type="radio"/> Mediefag |
| | <input type="radio"/> Realfag |
| | <input type="radio"/> Språk og litteratur |
| | <input type="radio"/> Helsefag |
| | <input type="radio"/> Historie og religion |
| | <input type="radio"/> Idrett |
| | <input type="radio"/> Lærerutdanning |
| | <input type="radio"/> Musikk og dans |
| | <input type="radio"/> Samfunnsfag |
| | <input type="radio"/> Økonomi og juss |



Year



Hvilket år studerer du?

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6 eller mer

Page Break



StudEc



Hvordan føler du din egen studentøkonomi er?

- Har full kontroll, alltid penger igjen på konto før neste lønning/stipend/studielån
- Jeg har akkurat nok penger til å klare meg hver måned
- Det går opp og ned, men det hender jeg må bruke kredittkort av og til
- Jeg går i minus hver måned og må bruke penger fra sparekonto
- Jeg går i minus hver måned og må bruke kredittkort eller forbrukslån

Page Break



Save



Sparer du penger?

- Ja, sparer på BSU
- Ja, sparer på sparekonto
- Ja, sparer i fond
- Ja, sparer flere steder
- Nei, sparer ikke noe

Page Break

2.2

Hva er forskjellen på nominell og effektiv lånerente?



- Nominell rente er den lånerenten som den billigste banken tilbyr og effektiv rente er lånerenten som den dyreste banken tilbyr.
- Nominell rente er det man må betale ved for sen innbetaling på lån, og effektiv rente er kostnaden ved å ha lån etter at skatt er trukket fra.
- Nominell rente er årlig rente en betaler for å ha lån og effektiv rente er nominell rente pluss gebyrer og andre kostnader knyttet til opptak.
- Nominell rente er det man betaler for å ha kredittkort og effektiv rente er honorar til banken.
- Vet ikke

Page Break

2.4 Hvilket lån har den høyeste renten?



- Boliglån
- Billån
- Lån på kredittkort
- Studielån
- Vet ikke

2.5 Hvilken påstand er riktig ved bruk av kredittkort i stedet for visakort?



- Det er billigere å bruke kredittkort dersom man har gjelden over en lengre periode
- Det er like billig å bruke kredittkort dersom man har gjelden over en lengre periode
- Det er dyrere å bruke kredittkort dersom man har gjelden over en lengre periode
- Vet ikke

2.6 Hva er et kredittkort?



- Det er godtgjørelse til kunder fra banken
- Det er et kortsiktig lån som må tilbakebetales ved bruk
- Det er et langsiktig lån som må tilbakebetales ved bruk
- Det er det samme som et vanlig bankkort
- Vet ikke

Page Break



3credit

Har du kredittkort?



- Ja, flere
- Ja, ett
- Har hatt, men har ikke nå lenger
- Nei
- Vet ikke

Page Break



2pay

Hvis ja, har det hendt at du ikke har klart å tilbakebetale det du har brukt samme måned?



- Nei, aldri
- Ja, hver måned
- Ja, av og til
- En svært sjelden gang
- Har ikke kredittkort



3loan

Har du forbrukslån?



- Ja
- Nei
- Vet ikke

Page Break



3size

Hvis ja på en av spørsmålene ovenfor, hvor mye har du i forbrukslån eller kredittkortgjeld?



- Mindre enn 10.000
- 10.000-20.000
- 20.000-40.000
- Mer enn 40.000
- Har ikke forbrukslån

Page Break



3other

Kjenner du noen studenter som har ubetalt kredittkortgjeld eller forbrukslån?



- Ja, flere
- Ja, noen
- Ja, én
- Nei, ingen
- Vet ikke



3what

Hvis du bruker kredittkort, hva bruker du pengene til? (Her kan du velge flere alternativer)



- Forbruksvarer som mat/hygiene/interiør
- Tannlege/lege/operasjoner
- Dyrere produkter som møbler/mobil/pc/bil
- Spill eller gambling
- Ferier
- Refinansiering av annen gjeld
- Annet
- Bruker ikke kredittkort



4disk

I hvilken grad stemmer dette for deg?



Jeg har rett i en diskusjon

- Alltid
- Ofte
- Av og til
- Sjelden
- Aldri



4job

Jeg vil enkelt klare å skaffe meg relevant jobb etter endt studie



- Helt enig
- Enig
- Usikker
- Uenig
- Helt uenig



Q77

Min fremtidige inntekt etter endt studie vil gjøre det enkelt for meg å betale ned kredittkortgjeld jeg har opparbeidet meg i studietiden



- Helt enig
- Enig
- Usikker
- Uenig
- Helt uenig
- Kommer ikke til å ha kredittkortgjeld



4income

Hvordan tror du din fremtidige inntekt etter endt studie blir?



- Over gjennomsnittet
- Gjennomsnittlig
- Under gjennomsnittet



4procrast

Hvor ofte utsetter du gjøremål? For eksempel skolearbeid, trening, husarbeid osv.



- Svært ofte
- Ofte
- Av og til
- Sjelden
- Aldri



4when

Dersom du får en regning, når betaler du den?



- Regningen betales med en gang jeg får den
- Betalingen utsettes til forfallsdato
- Regningen betales etter forfallsdato
- Får ikke regninger



4amount

Ved betaling av kredittkortgjeld, hvor mye betaler du?



- Alltid skyldig beløp
- Har fast overføring på et beløp hver måned, men dette er mindre enn totalt skyldig beløp
- Så mye jeg har råd til
- Betaler bare minimumsbeløp
- Har ikke kredittkort



4tanker

Dersom du bruker kredittkort, har du noen gang tenkt følgende? (Her kan du velge flere alternativer)



- Dette var kun et krisetilfelle, jeg skal ikke bruke det igjen.
- Jeg bruker kredittkort for å kunne opprettholde forbruket jeg hadde før jeg begynte å studere
- Kredittkort brukes kun som et reservekort
- Jeg har allerede brukt kreditt denne måneden, jeg kan like så godt bruke det en gang til
- Jeg bruker ikke kredittkort



4krise

Dersom det oppstår en krisesituasjon hvor du trenger å kjøpe ny vaskemaskin eller en dyr tur til tannlege, hvordan betaler du for dette?



- Har en reservekonto med penger til uforutsette ting
- Spør om å få låne/få penger av foreldre eller venner
- Bruker kredittkort eller forbrukslån



4why

Hvorfor fikk du forbrukslån eller kredittkort? (Her kan du velge flere alternativer)



- Påvirkning fra reklamer
- Tilbud fra bank
- Sosialt press for å ha mer penger
- En ekstra hjelp for å klare utgiftene hver måned
- Tilbud fra butikk ved kjøp av vare på nedbetaling
- Ferier og bruk i utland
- For å ha et ekstra reservekort for sikkerhetsskyld
- Har ikke kredittkort eller forbrukslån



Q31

Her er en beskrivelse på to forskjellige livssituasjoner, hvilken av disse passer deg best?



Livsstil 1

- Inntektskilde: studielån
- Mat: spiser bare hjemme
- Bytur/aktiviteter: En aktivitet i måneden
- Ferier: Ikke råd til å reise på ferie
- Jobbstart: Har kun studielån

Livsstil 2

- Inntektskilde: studielån og kredittkort/forbrukslån
- Mat: spise ofte ute om ønskelig
- Bytur/aktiviteter: En kan bli med på de aktivitet en ønsker
- Ferier: Har råd til å reise på ferie
- Jobbstart: Har både studielån og kredittkort/forbrukslån. Tror likevel ikke dette blir et problem ettersom man da vil ha inntekt til å kunne betjene disse lånene.



Hvilken av livsstilene over foretrekker du?



- Livsstil 1
- Livsstil 2